

ZBIÓR
ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH

WSPÓŁCZESNE TENDENCJE
W NAUCE I EDUKACJI

Kraków

30.01.2016- 31.01.2016

#6

СБОРНИК
НАУЧНЫХ СТАТЕЙ

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ
В НАУКЕ И ОБРАЗОВАНИИ

Краков

30.01.2016- 31.01.2016

#6

U.D.C. 72+7+7.072+61+082

B.B.C. 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Zbiór artykułów naukowych.

Z 40 Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej " Współczesne tendencje w nauce i edukacji " (30.01.2016- 31.01.2016)

- Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. - 76 str.

ISBN: 978-83-65207-63-0

Wszelkie prawa zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów. Pisownia oryginalna jest zachowana. Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour». Obowiązkowym jest odniesienie do zbioru.

nakład: 50 egz.

"Diamond trading tour" © Warszawa 2016

ISBN: 978-83-65207-63-0

Komitet Organizacyjny:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

A. Murza, (Zastępca Przewodniczącego), MBA, Ukraina;

Е. Агеев, д.т.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

А. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия.

L. Nechaeva, dr, Ukraina;

М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.

В. Подобед, dr, Belarus;

A. Prokopiuk, dr, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Polska;

J. Srokosz, dr, Uniwersytet Opolski, Polska;

E. Żelasko-Makowska, dr, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska.

Komitet naukowy:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

L. Nechaeva, dr, Ukraina;

В. Куц, д.т.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

A. Tsimayeu, dr, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKSCJA 9. NAUK HISTORYCZNYCH. (ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ)

1. Кривчиков В.М. 6
К ВОПРОСУ ОБ ОРГАНИЗАЦИИ ВЕЩЕВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЧАСТЕЙ ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ БЕЛАРУСИ (1920–1922ГГ.)

2. Шевченко М. В. 8
ПРОДУКЦІЯ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ НА ПОЛЬСЬКОМУ РИНКУ У РОБОТАХ АКАДЕМІКА К. Г. ВОБЛОГО

3. Васюк І.І. 13
ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

4. Дюйзен Е.Ю. 16
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПОНИМАНИЮ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА ОРГАНИЗАЦИИ

5. Дюйзен Е.Ю. 19
ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕДУРЫ ОЦЕНКИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА ОРГАНИЗАЦИИ

SEKSCJA 14. NAUK POLITYCZNYCH. (ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ)

6. Бойчук В.М. 22
ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

SEKSCJA 15. NAUK PSYCHOLOGICZNYCH. (ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

7. Жогно Ю. П. 28
КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ-ОНКОПАЦІЄНТІВ НА ЕТАПІ СТАЦІОНАРНОГО ЛІКУВАННЯ

8. Вінтюк Ю. В. 35
ПСИХОЛОГІЯ ВИХОВНОГО КОНТАКТУ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ

9. Astremiska I. 37
UNDEPRESSING SUPERVISORS RELATIONS

10. Бедунова О. М. 39
КЛУБНА РОБОТА ЯК ЗАСІБ САМОРОЗВИТКУ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДЛІТКІВ

11. Ватралик Ю.О.	42
ПОТРЕБНІСНО-ЕМОЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА ЖІНОК У РАНЬОМУ ДОРОСЛОМУ ВІЦІ	
СЕКСЈА 23. FILOZOFIĄ. (ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ)	
12. Скалацька О.В.	46
ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСТОРУ МОДИ	
13. Грабовська І.М.	49
АКТУАЛЬНІСТЬ УКРАЇНОЗНАВЧОГО ДИСКУРСУ В СУСПІЛЬНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	
14. Fedotova L.	53
FOR THE PREPARATION OF MODERN SPECIALISTS	
15. Авер'янова Н. М.	57
МИСТЕЦТВО ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	
16. Шпачинський І.Л.	60
ІРОНІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТВОРЧОСТІ	
СЕКСЈА 25. ЕКОНОМІКА. (ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ)	
17. Аблеева І. Ю.	71
ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СУМІСНОЇ УТИЛІЗАЦІЇ БУРОВОГО ШЛАМУ ТА ФОСФОГІПСУ	
18. Okulich-Kazaryn V., Miszczak K.	74
OCENA CECH PRZYWÓDCZYCH STUDENTÓW KIERUNKU „ADMINISTRACJA” AKADEMIA IM. J. DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE	

Кривчиков В.М.

кандидат исторических наук,
доцент, профессор кафедры тылового обеспечения
Гродненского государственного университета
им. Я.Купалы

К ВОПРОСУ ОБ ОРГАНИЗАЦИИ ВЕЩЕВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЧАСТЕЙ ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ БЕЛАРУСИ (1920–1922ГГ.)

Ключевые слова: части особого назначения, вещевое обеспечение, Беларусь.

Keywords: special forces, clothing provision, Belarus.

В начале 1920-х годов на территории Беларуси создавались и действовали части особого назначения (ЧОН). В условиях формирования органов власти и частей Красной Армии, задачей этих подразделений было обеспечение порядка как в уездных и волостных центрах, так и в сельской местности. Они функционировали в условиях сложной экономической обстановки в Республике. Проблематичным было и вещевое обеспечение переменного (милиционному) состава ЧОН. Руководство ЧОН делало все возможное для полного обеспечения красноармейцев обмундированием и обувью (с оглядом на текущее экономическое положение). Вот каким, например, обмундированием в зимнее время снабжались красноармейцы (**табл. 1**). Причем, вместо суконных рубах и шаровар могли выдавать гимнастерки, летние шаровары с теплым бельем. Полушубки могли выдать вместо телогреек или шинелей, а валенки – вместо сапог, полусапог с обмотками.

Вещевого имущества не хватало на всех, поэтому из штаба ЧОН 20 ноября 1921 г. было приказано «следить за правильным распределением полученного обмундирования, а в особенности шинелей, снабжая таковым в первую очередь тех, кто действительно нуждается в обмундировании, а также и не совмещает должности, т.к. для совмещающих должности обмундирование будет отпущено дополнительно» [1, 43].

Также руководство ЧОН, с одной стороны требовательно, а с другой – заботливо относилось к командному составу воинских частей. В июне 1922 г. до ЧОН был доведен приказ, согласно которому руководство требовало от всех лиц командного, политического и административно-хозяйственного состава «быть всегда прилично и опрятно одетыми, а при исполнении служебных обязанностей быть в форме». Было приказано снабдить весь командный состав необходимыми материалами для «постройки полного комплекта обмундирования по новой форме», для чего разрешалось «использовать войсковые швальни» (ателье – В.М.). Ставилась задача удовлетворить немедленно весь командный состав постельными принадлежностями. И что примечательно, были обозначены и определенные социальные гарантии – в связи с реорганизацией, перемещением по службе и переездами с места на место временно приравнивали к нетрудоспособным членам семьи всех безработных членов семей командного состава [2, 61].

Таблица 1

Обмундирование и теплые вещи, выдаваемые красноармейцам в зимнее время (январь 1920 г.) [1, 4].

На фронте		В округе	
1-й способ	2-й способ	1-й способ	2-й способ
полушубки	шинель	телогрейка	шинель
гимнастерки	суконная рубаха	гимнастерки	суконная рубаха
фуфайки или теплые рубахи	фуфайки или теплые рубахи	фуфайки или теплые рубахи	-
кальсоны вязанные или бумазейные	кальсоны вязанные или бумазейные	кальсоны вязанные или бумазейные	-
папахи	папахи	папахи	-
кожаные сапоги или ботинки с обмотками	валенки с суконными портянками	лапти с онучами	ботинки с обмотками или сапоги

Таким образом, вещевое обеспечение частей особого назначения в начале 1920-х годов на территории Беларуси проходило сложно и проблематично, что обуславливалось сложившейся на тот период экономической обстановкой.

Источники:

1. Приказы, выписки из протоколов и телеграммы штаба ЧОН БССР и уездных исполкомов о материальном обеспечении отрядов ЧОН // Национальный архив Республики Беларусь (НАРБ). – Фонд 361. – Оп. 1. – Д. 13.
2. Приказы командующих ЧОН РСФСР Западного фронта, БССР // Национальный архив Республики Беларусь (НАРБ). – Фонд 361. – Оп. 1. – Д. 3.

**ПРОДУКЦІЯ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ НА ПОЛЬСЬКОМУ РИНКУ
У РОБОТАХ АКАДЕМІКА К. Г. ВОБЛОГО**

Ключові слова: К. Г. Воблий, Катеринославська губернія, Польща, експорт, залізна руда, чавун.

Key words: K.G. Voblyi, Ekaterinoslav province, Poland, export, iron ore, cast iron.

Особливе значення в історії Катеринославщини має кінець XIX ст. – доба освоєння родовищ корисних копалин та активного розвитку промисловості. Катеринославська губернія, утворена у 1802 р., була однією з найбільших у Російській імперії (нині це – Дніпропетровська, Запорізька, Донецька та Луганська області).

Однією з багатьох наукових проблем, якими займався уродженець с. Царичанки Катеринославської губернії, вчений-економіст, академік Костянтин Григорович Воблий (1876-1947), було вивчення розвитку металургійної промисловості України.

Мета даної розвідки – оцінка наукової спадщини К. Г. Воблого з питань експорту продукції металургійної промисловості Катеринославщини на початку XX ст.

Інтерес К. Г. Воблого до польської тематики мав свою об'єктивну основу. Він, навчаючись у Варшавському університеті (1901-1904), вже на третьому курсі захопився політичною економією та статистикою. У 1903 р. К. Воблий написав конкурсну роботу «Заатлантична еміграція, її причини і наслідки», удостоєну золотої медалі. Автор детально вивчив еміграційну політику та законодавство іноземних країн і запропонував ряд заходів для регулювання цього явища в Росії.

У 1904 р. після закінчення навчання К. Г. Воблого було залишено при кафедрі політичної економії для підготовки до професорського звання. Водночас випускник працював молодшим редактором у Варшавському статистичному комітеті, що відкрило йому доступ до великих масивів архівного матеріалу, який в подальшому він використовував у своїх наукових працях. У 1906 р. К. Г. Воблий опублікував велике дослідження «Розвиток фабрично-заводської промисловості у 10 губерніях Царства Польського з 1876 по 1906 р.». У ньому автор проаналізував структуру та розміщення різних галузей польської промисловості в межах окремих територіально-адміністративних одиниць, а також зародження нових індустріальних осередків. Найбільшу увагу він звернув на текстильне виробництво, частка якого, на його думку, перевищувала половину загального виробництва в країні. Особливу увагу в дослідженні автор приділив одному з головних центрів польської фабрично-заводської промисловості – м. Лодзі [3].

Проте незабаром науковий керівник К. Г. Воблого професор Г. Ф. Симоненко помер, і він змушений був переїхати до Києва. У 1909 р. Костянтин Григорович захистив магістерську дисертацію на тему: «Нариси з історії польської фабричної

промисловості», отримавши звання магістра політичної економії та зайнявши посаду професора Київського університету. Дисертація написана на основі майже виключно архівних джерел. Того ж 1909 р. вона була опублікована у вигляді окремої монографії [2]. У дослідженні К. Г. Воблій проаналізував розвиток текстильної промисловості Царства Польського, поява якої, як і в більшості країн світу, стала початком промислового перевороту в краї. Проаналізувавши внутрішні та зовнішні чинники розвитку фабричної промисловості Польщі, вчений окремо звернув увагу на вплив економічних відносин Царства Польського з Прусією та Російською імперією. На його думку, розвитку польської текстильної промисловості сприяли: по-перше, криза відповідних галузей у Прусії (1815-1830 рр.) та міграція звідти кваліфікованої робочої сили до Польщі, де їм надавалися певні пільги; по-друге, поява для польських текстильних виробів майже безлімітного російського ринку збуту [11].

Займаючись дослідженням народного господарства України, К. Г. Воблій, продовжував розробляти і польську тематику. На початку минулого століття актуальною була проблема торгівельних зв'язків України з Польщею, зокрема у металургійній промисловості. У першому десятилітті ХХ ст. економічні стосунки між Україною та Польщею були досить жвавими, а сама проблематика – актуальною. Міждержавні наукові стосунки в той час не ускладнювались різними перепонами та обмеженнями. Це дало можливість вченому працювати з промисловими звітами, даними залізничної статистики та іншими джерелами.

Зародження металургійної промисловості на Півдні України, за К. Г. Воблім, відбулося на межі XVIII і XIX ст., коли у 1799 р. урядом на річці Лугані засновано Луганський завод, який протягом тривалого часу діяв як ізольоване явище [4]. Ситуація змінилася з освоєнням та промисловою експлуатацією Криворізького рудного родовища. Після спорудження у 1884 р. Катерининської залізниці, яка з'єднала Кривий Ріг з Донбасом (через Катеринослав), кількість видобутої руди стала швидко зростати. Почали формуватися великі промислові райони: Донецький вугільно-металургійний, Криворізький залізорудний та Нікопольський марганцевий.

Зростання видобутку високоякісної руди відразу позначилося на розвитку металургійної та металообробної галузей у Катеринославській губернії. Завдяки Криворізькому родовищу Катеринославщина стала одним з найпотужніших гірничозаводських регіонів імперії. Губернія отримувала потужні інвестиції іноземного капіталу. Принагідно зауважимо, що Кривий Ріг в той час за адміністративно-територіальним поділом входив до складу Херсонської губернії, але промислово був пов'язаний з Катеринославщиною.

Першим великим металургійним підприємством, спорудженим у Катеринославі був Олександрівський Південноросійський завод Брянського акціонерного товариства (1887 р.). Через два роки у селищі Кам'янському (нині – м. Дніпродзержинськ) Південно-Руським дніпровським металургійним товариством був споруджений Дніпровський завод, який належав польським, бельгійським та французьким підприємцям. У 1892 р. запрацював чавуноплавильний Гданцівський завод поблизу Кривого Рога. У 1889 р. брати Шодуар заснували Акціонерне товариство російських трубопрокатних заводів. Воно побудувало три заводи у Катеринославі (Шодуар «А», «Б» та «С») [9]. К. Г. Воблій в одному із своїх досліджень справедливо зауважував, що «українська металургійна промисловість була створена переважно французьки-

ми (56%) та бельгійськими (34%) капіталами» [4]. На початку ХХ століття південний регіон став провідним промисловим центром Російської імперії. У 1900 р. в Україні зосереджувалося 69,5% загальноімперського видобутку кам'яного вугілля, 57,2% залізної руди, 51,8% виплавки чавуну, 58% сталі [7]. Отже, чорна металургія Катеринославської губернії стала основною металургійною базою Росії.

Польська металургійна промисловість концентрувалася в той час у Петровській, Радомській губерніях та у Варшаві. Найбільші заводи Польщі, такі як Гута Банкова і Заверце Сосновицького Товариства, потребували палива – коксу (вид твердого палива, яке одержують нагріванням кам'яного вугілля до високих температур без доступу повітря). Вугілля, що коксує, в Домбровському басейні не було, тому сировину для виплавки чавуну ввозили з України.

На підставі даних залізничної статистики К. Г. Воблий проаналізував польський ринок металів перед Першою Світовою війною і зауважив, що криворізька руда була більш якісною та дешевою, ніж місцева польська. Тому сировина, необхідна для виробничого процесу польських металообробних заводів, складала у 1900 р. 25% українського заліза, а у 1913 р. – 75%. Доставка криворізької руди до Польщі постійно зростала. У 1900 р. експорт руди складав 254 тис. т., у 1913 р. він сягнув 390 тис. т., перевищуючи на третину видобуток польської залізної руди. Поява криворізької руди на польському ринку була обумовлена швидким розвитком залізорудної промисловості на Півдні України [5, с.5].

У статті «Експорт в Польщу руди и чугуна из Украины» К. Г. Воблий глибоко проаналізував особливості польської металообробної промисловості. Оперуючи багатим архівним і статистичним матеріалом, дослідник зробив висновок, що найголовнішими постачальниками залізної руди до Польщі були Катеринославська та Херсонська губернії [5]. На підставі опрацьованого матеріалу він справедливо зауважив, що подальший розвиток польської металургійної промисловості залежить від української залізорудної. Наприкінці статті автором зазначено, що експорт залізної руди до Польщі не мав великого значення для української промисловості. У 1908 р. було експортовано 5%, у 1913 р. – 7% від усього видобутку [5]. Ці дані свідчать про те, що значна частина руди використовувалась на металургійних підприємствах українських губерній.

В одній із статей, К. Г. Воблий писав: «Польський чавун, що виплавляється з української руди, був дорожчий, ніж чавун, який завозили з України» [6, с. 3]. Автор справедливо зауважив, що металообробні підприємства почали переходити на довіз криворізької не руди, а – чавуну. З наведеної ним таблиці «Довіз до Польщі з Росії чавуну» видно, що Польщі чавун постачала головним чином Степова Україна – Катеринославщина та Херсонщина [1, с.145]. На їх долю припадало у 1903 р. 86% загального експорту чавуну до Польщі, в 1908 р. – 88% і тільки в 1913 р. – це спочатку ледве не монопольне становище південного доменного виробництва було значно ослаблене і становило тільки 50%. Тому що того року неабияку участь у постачанні почали брати Тамбовська та Харківська губернії [1, с.146].

Досліджуючи дані експорту металургійної продукції до Польщі, К. Г. Воблий зробив висновок, що головним постачальником заліза та криці була саме Катеринославська губернія. У 1903 р. Катеринославщина експортувала до Царства Польського 57% заліза та криці від загального відпуску. Вчений писав: «Наш відпуск до Польщі,

так само як і експорт за кордон, становив мікроскопічну величину. У 1903 р. відпущено до Польщі 0,3% загальної продукції заліза та криці, в 1910 – 0,8%. Отже, ясно, що відпуск до Польщі заліза та криці не мав серйозного значення для нашої металобробної промисловості» [1, с.149].

У зв'язку з будівництвом арочних залізничних мостів у Польщі, країна потребувала металевих виробів. У статті «Польський ринок металів» К. Г. Воблий звернув увагу, що тільки Катеринославщина постачала Польщі залізні арки. Вивіз цей, зазначив вчений, прямував до Варшавської губернії, тільки за 1913 р. було експортовано 145 тис. пуд. [1, с.180].

Проаналізувавши велику кількість статистичних даних і промислових звітів, К. Г. Воблий дійшов висновку, що торгівля металами Польщі з Російською імперією загалом та її українськими губерніями здійснювалася таким чином: «Польща вивозила від нас залізну руду, чавун, іншими словами, сировину для металобробної промисловості, а також півфабрикати заліза та криці не в виробках. Наші торгівельні стосунки склалися так, як утворюються взаємини між промисловими та хліборобськими країнами, де індустріально розвинені країни імпортують сировину з суто хліборобських країн, а потім привозять до них напівфабрикати, вироблені з тієї самої сировини» [1, с. 152]. Україні належала велика роль у російському експорті продукції металургійної промисловості. Така політика Російської імперії гальмувала економічний прогрес України.

У дослідженні «Польський ринок металів» К. Г. Воблий звернув увагу на те, що на початку ХХ століття в країні було розвинуто виробництво емалевого, чавунного і залізного посуду. Так, на його думку важливою складовою польського експорту до України був чавунний та залізний посуд. Всі колишні губернії та країни Росії імпортували залізний посуд, але найбільшим споживачем була степова Україна – 76 тис. пуд. На думку автора, це свідчить проте, що в країні не було достатньо таких виробництв, які б могли конкурувати з залізними виробами з Польщі [1, с. 167].

Отже, продукція металургійної промисловості Катеринославщини займала дуже важливе місце у розвитку металобробної промисловості Царства Польського. З утворенням СРСР академік К. Г. Воблий був фактично позбавлений доступу до необхідних джерел, а його безпосередні контакти із Польщею майже припинилися.

Література

1. Воблий К. Г. Польський ринок металів (1903 – 1908 – 1913 рр.) / К. Г. Воблий // Записки соц.-екон. відділу УАН – 1926. – № 2-3. – С. 139-199.
2. Воблий К. Г. Очерки по истории польской фабричной промышленности (1764 – 1830 г.) // К. Г. Воблий. – К.: Тип. Киев. ун-та, 1909. – 405 с.
3. Воблий К. Г. Развитие фабрично-заводской промышленности в 10 губерниях Царства Польского с 1876 по 1906 р. / К. Г. Воблий // Труды Варшавского статистического комитета. – 1906. – Вып. 2. – С. 59-103.
4. Воблий К.Г. Металлургическая промышленность Украины / К. Г. Воблий // Экономическое обозрение. –1924. – № 13. – С. 51-61.
5. Воблий К.Г. Экспорт в Польшу руды и чугуна из Украины / К. Г. Воблий // Вестник Внешней Торговли Украины. – 1923. – № 10. – С. 5-7.
6. Воблий К.Г. Экспорт в Польшу руды и чугуна из Украины (продолжение)/ К. Г. Воблий // Вестник Внешней Торговли Украины. – 1923. – № 11. – С. 3-6.

7. Економічна історія / П. М. Леоненко, П. І. Юхименко –К.: Знання-Прес, 2008. – 567 с.
8. Історична енциклопедія Криворіжжя. У 2-х т. – Кр. Ріг: Видавничий дім, 2007. – Т. 1 – 604 с.
9. Нестеренко О.О. Розвиток промисловості на Україні / О.О. Нестеренко. – К., 1962. – Ч. 2. – 579 с
10. Описание Днепровского завода Южно-Русского Днепровского металлургического общества. – Варшава,1908. – 143с.
11. Пістун М.Д. Костянтин Григорович Воблий – видатний український економіко-географ / М. Д. Пістун. – К.: ВИД, 2006. – 34 с.
12. По Екатеринославкой железной дороге (Введение и первая часть). – Екатеринослав, 1903. – Вып. 1. – 193 с.

Васюк І.І.

студентка 4 курсу
факультету політико-інформаційного менеджменту
спеціальності «Документознавство
та інформаційна діяльність»
Національного університету
«Острозька академія»

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається питання, пов'язане з особливостями використанням системи маркетингової діяльності у сфері вищої освіти. Визначено та запропоновано характеристику маркетинговій діяльності як способу позиціонування вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг.

Ключові слова: маркетингова діяльність, освітня послуга, маркетинг освітніх послуг, позиціонування.

The article deals with issues related to the use of features of marketing activities system in the field of higher education. Determined and proposed the characterization of the marketing activities as way to position of university on market of education services.

Keywords: marketing activities, education service, marketing of education services, positioning.

Постановка проблеми. У сучасних умовах соціально-економічної глобалізації суспільства значно зростає попит на послуги вищої освіти, збільшується число вищих навчальних закладів, які надають такі послуги, і водночас загострюється конкуренція між ними. У таких умовах освітнім установам необхідно шукати ефективні шляхи підвищення конкурентоспроможності та вирішувати питання подальшого стратегічного розвитку. Тому на сьогоднішній день з впевненістю можна говорити про становлення ринкових відносин в сфері освітніх послуг.

Мета статті. Метою даного дослідження є розгляд особливостей маркетингової діяльності у сфері вищої освіти з метою позиціонування вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг.

Основні результати дослідження. Маркетинг – це діяльність, спрямована на створення попиту та досягнення цілей підприємства через максимальне задоволення потреб споживачів. [5, с. 23] Відповідно, таке визначення поняття безпосередньо асоціюється з ринковою економікою. У свою чергу, використання комплексу маркетингу у сфері вищої освіти полягає у покращенні якості та розширенні асортименту освітніх послуг, що дозволить задовольнити потреби споживачів даних послуг і як результат сприятиме підвищенню освітнього рівня в суспільстві. [4, с. 115]

Маркетингова діяльність ґрунтується на таких принципах:

- систематичний всебічний облік стану і динаміки потреб, попиту, споживання, а також особливостей ринку з метою прийняття обґрунтованих комерційних рішень;

- ретельний облік і раціональне витрачання наявних ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових тощо);
- активна дія на ринок і споживачів з метою формування бажаного рівня попиту методами реклами, товарної та цінової політики тощо [5, с. 24].

Під маркетингом у сфері вищої освіти необхідно розуміти такий вид діяльності, який спрямований на задоволення потреб населення в освітніх послугах. Для того, щоб розглянути сутність маркетингової діяльності та необхідність її застосування у функціонуванні вищих навчальних закладів важливо проаналізувати комплекс вимог, чинників та елементів, які формують маркетинг у сфері вищої освіти. До таких відносяться: предмет маркетингу, суб'єкти та об'єкти маркетингу освітніх послуг, сфера діяльності та цільова орієнтація [8, с. 40]

Предмет маркетингу освітніх послуг вищої школи можна визначити як стратегію і тактику вищого навчального закладу, його дії та поведінку на ринку освітніх послуг.

Суб'єктами маркетингу у сфері вищої освіти є не тільки навчальні заклади, які надають освітні послуги, але і споживачі (окремі особи, підприємства, організації та установи), широкі кола посередників (служби зайнятості, органи реєстрації, ліцензування і акредитації освітніх установ тощо), а також громадські інститути і структури, які мають безпосереднє відношення до питання поширення освітніх послуг [8, с. 42] Особливу роль серед суб'єктів маркетингу освітніх послуг вищої школи відіграє студенти, що є кінцевими споживачами. Саме студент відрізняється від решти споживачів тим, що використовують освітній потенціал не тільки для створення матеріальних благ, але й для задоволення своїх духовних потреб. У цьому контексті також варто зазначити, що навчальні заклади, як суб'єкти маркетингу, є найбільш активними учасниками даного процесу, адже маркетингова діяльність є невідемним аспектом їхнього функціонування. Відповідно, до функції маркетингу вищих навчальних закладів можна віднести:

- формування пропозиції;
- надання та просування освітніх послуг на ринку;
- формування попиту і стимулювання збуту освітніх послуг;
- здійснення цінової політики на платні послуги;
- організація і проведення маркетингових досліджень;
- виявлення перспективних освітніх послуг та необхідності їх оновлення;
- визначення об'єму, якості, асортименту і сервісу освітніх послуг;
- аналіз та здійснення конкурентоспроможності навчального закладу;
- розробка стратегії маркетингової діяльності у ВНЗ і організація її реалізації [3, с. 131]

Об'єкт маркетингу у сфері вищої освіти можна позначити таким терміном, як «освітні послуги та продукти». Разом з освітніми послугами до об'єктів маркетингу у сфері вищої освіти можна віднести місця розташування освітніх установ, їхній суспільний престиж, науковий потенціал, знання профілів підготовки та педагогічні ідеї, а також матеріальні товари, що необхідні в процесі освіти або є його продуктами, широкий комплекс супутніх послуг [8, с. 42]

Враховуючи вище зазначені факти, можна вважати, що маркетинг освітніх послуг спрямований як на створення та успішне просування, реалізацію конкретних «товарів і послуг», так і на створення сприятливого і широкого соціального ефекту.

Висновки. Освітній маркетинг – це філософія, стратегія і тактика взаємодії споживачів і виробників освітніх послуг в умовах ринку, вільного вибору пріоритетів та дій з обох сторін. Кінцевий результат маркетингової діяльності – це забезпечення рентабельності через найбільш ефективне задоволення потреб: особи – в освіті, навчального закладу – у розвитку і добробуті співробітників, фірм – у зростанні кадрового потенціалу, суспільства – в розширеному відтворенні інтелектуального потенціалу. Отже, використання інструментарію маркетингу в сфері вищої освіти особливо важливе на сьогоднішній день, оскільки інтелектуальний потенціал стає вирішальним чинником збільшення національного багатства країни.

Література:

1. Баталова, О. С. Специфіка маркетингових комунікацій на ринку освітніх послуг [Текст]/ О. С. Баталова// Економічна наука і практика: матеріали міжнародної наук. конф. – 2012. – №14. – С. 110-114.
2. Бойко, А. І. Проблеми розвитку української освіти в умовах євроінтеграції [Текст]/ А. І. Бойко// Вища освіта України. – 2009. – №2. – С. 44-49.
3. Братаніч, Б. В. Соціальні функції освітнього маркетингу [Текст]/ Б. В. Братаніч // Філософія: конспект лекцій: збірник. – К.: 2012. – С. 128-133.
4. Вахович, І. М. Маркетингові комунікації вищого навчального закладу. Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент» [Текст]: збірник наукових праць/ І. М. Вахович, Ю.В. Волинчук. – Луцький національний технічний університет. – Випуск 7 (26). Ч. 1. – Луцьк, 2010. – с. 114-119.
5. Горобець, Д. В. Маркетинг освітніх послуг як механізм управління вищими навчальними закладами [Текст]/ Д. В. Горобець// Освіта Донбасу. – 2011. – № 2(145). – С. 22-27.
6. Іванов, В. Ю. Конкурентоспроможність закладів вищої освіти споживчої кооперації на ринку освітніх послуг України [Текст]/ В. Ю. Іванов // Українська кооперація. – 2011. – №4. – С. 64-78.
7. Саєнко, О. О. Аналіз використання комплексу маркетингових комунікацій у просуванні освітніх послуг ВНЗ III-IV рівня акредитації [Текст]/ О. О. Саєнко // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – 2012. – №2. – С. 266-271.
8. Хаминіч, С. Ю. Теоретичні аспекти маркетингової діяльності вищих навчальних закладів [Текст]/ С. Ю. Хаминіч// Проблеми науки. – 2012. – № 7. – С. 39-44.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПОНИМАНИЮ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА ОРГАНИЗАЦИИ

Ключевые слова: ресурсный потенциал, ресурсы организации, экономические ресурсы, подходы к определению ресурсного потенциала.

Keywords: resource potential, resources of the organization, economic resources, approaches to determination of resource potential.

Анализ публикаций по проблеме изучения содержания потенциала организации выявил её недостаточную исследованность. В многочисленных работах по данной теме рассматриваются различные виды потенциала в зависимости от целей организации (экономический, производственный научно-технический и пр.). Особое внимание, на наш взгляд, следует уделить выделению и систематизации подходов к пониманию сущности ресурсного потенциала организации.

Основным элементом ресурсного потенциала выступают ресурсы. На первый взгляд может показаться, что понятие «ресурсы» является довольно тривиальным и однозначным для понимания. Однако почти двухсотлетний опыт его исследования специалистами теории управления и экономической теории свидетельствует об обратном. Значимость отдельных видов ресурсов менялась по мере перехода от доиндустриальной к индустриальной эпохе. Ранняя классическая экономическая теория в качестве производственных факторов рассматривала землю как источник материальных благ, капитал (производственные и непроизводственные фонды, их финансовые эквиваленты) и труд как источник интеллектуальной и физической работоспособности индивида [4]. В постиндустриальном обществе признанием предпринимательской способности в качестве экономического фактора наука обязана исследованиям представителей классического направления начала прошлого века – А. Маршаллу и Дж. Б. Кларку. Вместе с тем до этого времени и позднее происходило накопление научных результатов, благодаря которым стало возможным дальнейшее развитие теории ресурсов [2,3].

Под экономическими ресурсами понимаются любые средства обеспечения производственного процесса [7]. С экономических позиций к ресурсам относится совокупность отдельных элементов, прямо или косвенно участвующих в процессе производства или оказания услуг, или которые могут быть задействованы при благоприятных условиях. Наиболее полную интерпретацию ресурсов предлагает Л.Г. Окорочкова, которая под ресурсами понимает совокупность средств, запасов, источников, предметов труда, имеющихся в наличии у предприятия и могущих быть мобилизованными и приведенными в действие, а также использованными для достижения его целей [6]. Стоит отметить, что характерной особенностью экономических ресурсов является их качественная и количественная ограниченность. Таким образом, под ресурсами, как

Рисунок 1 – Подходы к интерпретации понятия «ресурсный потенциал организации» [1,5]

правило, понимаются трудовые, материальные и нематериальные источники функционирования компании.

На сегодняшний день присутствуют различные подходы к определению ресурсного потенциала компании, которые во многом перекликаются друг с другом (рис. 1).

Сторонники ресурсного и преобразовательно-ресурсного подхода (К.М. Миско, В.А. Котлов, В.Р. Веснин, В.А. Свободин, Г.Б. Клейнер) рассматривают ресурсный потенциал лишь как конгломерат ресурсов без учёта их качественной стороны, что, безусловно, является недостатком. Адаптационный подход также предполагает рассмотрение потенциала как совокупной величины, но только уже с учётом способностей компании. Основной минус результативного и процессного подходов (И. Ансофф, А.П. Градов, М.А. Комаров, М.В. Афанасьев, Ю.Г. Гусев) видим в том, что он может повлечь неверную оценку потенциала компании в условиях экономического спада, когда объёмы производства снижаются в результате недостаточно полного применения ресурсов.

Используя данную трактовку, нужно помнить о фазе экономического цикла, в котором находится хозяйствующий субъект. Рассмотренные подходы нацелены

ны на обеспечение ресурсами текущей деятельности и не учитывают стратегическую направленность потенциала компании. Данный недостаток устраняет целевой подход (Р.А. Белоусов, И.Л. Коленский, О.Ю. Серова), который имеет преимущества по сравнению с остальными: он не сводится к простой оценке стоимости ресурсов компании, рассматривает в качестве целей не только достижение определённого уровня производства, но и учитывает стратегическую направленность использования потенциала.

Таким образом, наиболее емким, на наш взгляд, является целевой подход к трактовке данного понятия, поскольку он заключает в себе результативный и ресурсный подходы, является их логическим продолжением.

Список литературы

1. Анчишкин, А.И. Прогнозирование экономики / А.И. Анчишкин. – М.: Экономика, 1996. – 98 с.
2. Дюйзен Е.Ю. Адаптация ресурсно-рыночного подхода к выбору стратегии развития компании // Современные технологии управления, 2015. – №8(56). – ISSN 2226-9339. – Режим доступа к журн.: <http://sovman.ru>.
3. Дюйзен Е.Ю. К вопросу о сущности, составе и роли ресурсного потенциала организации // Российское предпринимательство. – 2013. – № 11 (233). – с. 58-62.
4. Кулиш, С.М. Анализ факторов и основных направлений развития ресурсного потенциала промышленного предприятия / С.М. Кулиш, Р.А. Тимофеев // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2009. – №9. – С. 77–84.
5. Мигунова, Е.А. Теоретически аспекты исследования экономического потенциала как объекта планирования на промышленном предприятии / Е.А. Мигунова, Л.С. Белоусова, Т.Н. Бабич // Известия Юго-Западного государственного университета. – 2012. – № 4 – 3 (43). – С. 65–75.
6. Огорокова, Л.Г. Методология и принципы эффективного использования и формирования ресурсного потенциала промышленных предприятий: дис. ... докт. экон. наук: 08.00.05 / Огорокова Людмила Георгиевна. – СПб., 2002. – 340 с.
7. Райзберг, Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 480 с.

ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕДУРЫ ОЦЕНКИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА ОРГАНИЗАЦИИ

Ключевые слова: ресурсный потенциал, алгоритм оценки ресурсного потенциала, информационно-подготовительный, расчётно-аналитический, резюмирующий этапы.

Keywords: resource potential, algorithm of an assessment of resource potential, the information and preparatory, settlement and analytical, summarizing stages.

Назначение оценки ресурсного потенциала в узком смысле сводится к выявлению уровня его развития, который позволяет определить приоритетные направления структурных изменений потенциала, влияющих на результативность деятельности организации. В широком плане оценка ресурсного потенциала является основополагающим этапом в выявлении степени устойчивости организации к внешнему воздействию, возможности формировать и развивать организационные способности. В любом случае, измерение потенциала ставит перед собой цель получения объективной оценки эффективности его функционирования и развития [3].

Теоретическая база по изучению данной проблемы представлена работами таких исследователей, как А.В. Ермишина, Т.А. Маликовой, О.А. Минаевой, Л.Г. Око-роковой, У.В. Улезько, Г.И. Усанова и т.д. В рамках исследования методики анализа ресурсного потенциала необходимо рассмотреть основные этапы, подходы и методы его оценки, инструменты измерения, методы расчёта специальных экономических показателей и конкретных показателей локальных потенциалов.

Отправной точкой в диагностике ресурсного потенциала организации является процедура его оценки, включающая ряд этапов. Анализ работ А.В. Ермишина, И.И. Лютовой, О.А. Минаевой, Е.В. Никифоровой показал, что исследователи выделяют различные алгоритмы оценки потенциала, отличающиеся по количеству этапов, глубине проводимого анализа, целевым установкам и т.д. Так, О.А. Минаева основное внимание уделяет расчётам без выделения аналитического и резюмирующего этапов, что, конечно, позволяет считать процесс оценки потенциала незаконченным [3]. И.И. Лютова делает акцент на подготовительном этапе, который связан с отраслевым анализом и исследованием внешнего окружения, что не относится непосредственно к изучению самого потенциала [2]. Е.В. Никифорова и А.В. Ермишин дают более широкое видение процесса оценивания потенциала от этапа подготовки до интерпретации полученных результатов [1,4]. В результате исследования данного вопроса нами уточнён алгоритм оценки потенциала (рис. 1).

Полагаем, что процесс оценки потенциала организации не может заключаться только в расчёте показателей, не иметь резюмирующего этапа, или начинаться с

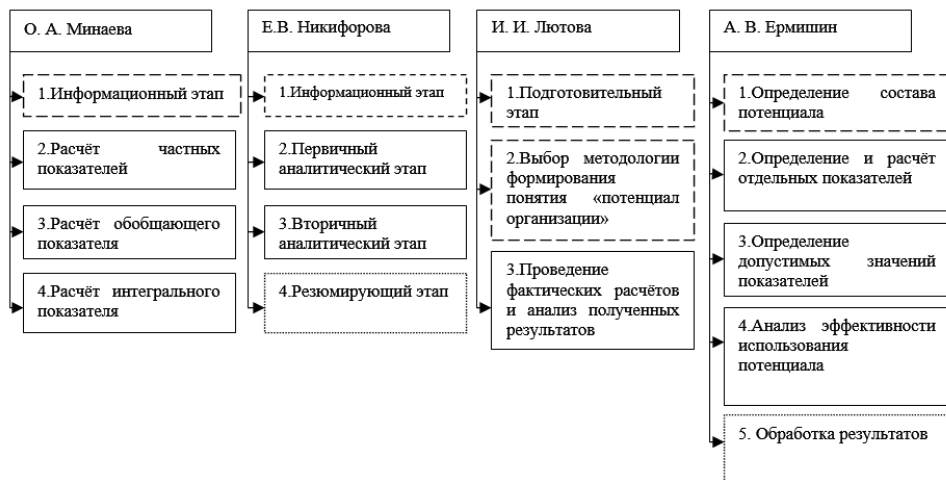

Рисунок 1 – Алгоритмы оценки ресурсного потенциала организации

исследования внешних факторов. Поэтому считаем, что алгоритм оценки потенциала необходимо уточнить в вопросе содержания и этапности его проведения. Он должен включать информационно-подготовительный, расчётно-аналитический и резюмирующий этапы.

Целью информационно-подготовительного этапа является выделение подлежащих анализу структурных компонентов потенциала, составление перечня показателей, а также поиск и отбор релевантной информации (финансовая отчетность, статистические данные и т.д.).

На расчётно-аналитическом этапе производится непосредственная оценка потенциала и его составляющих, а также определяется степень его развития. По итогам полученных результатов на резюмирующем этапе проводится их интерпретация, выявляются сильные и слабые внутренние факторы. Таким образом, представленный алгоритм оценки потенциала включает все этапы, позволяющие провести полный и глубокий анализ ресурсного потенциала организации. Вместе с тем следует отметить, что существуют разные подходы к системе показателей, характеризующих потенциал организации. Считаем, что проводить оценку потенциала необходимо на основе обобщающего показателя, который учитывал бы все его составляющие и давал представление о состоянии потенциала организации в целом. Выбор того или иного подхода обусловлен целями исследования и возможностью применения соответствующих методов.

Таким образом, нами уточнён алгоритм оценки потенциала, который включает этапы от сбора информации до интерпретации результатов, что позволяет провести всесторонний глубокий анализ на основе отобранной информации и разработанной системы показателей и выявить сильные и слабые стороны организации.

Список литературы

1. Ермишин, А.В. Совершенствование методики анализа оценки эффективности использования экономического потенциала коммерческой организации / А.В. Ермишин // Известия Академии управления: теория, стратегии, инновации.– 2013. – №1 (14).– С. 63–66.
2. Лютова, И.И. К вопросу об оценке экономического потенциала промышленного предприятия / И.И. Лютова // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 5: экономика. – 2013. – №3 (127). – С. 279–285.
3. Минаева, О. А. Комплексный подход к оценке экономического потенциала промышленного предприятия/ О. А. Минаева // Экономика. Инновации. Управление качеством. – 2012. – №1 (1). – С. 38–44.
4. Никифорова, Е.В. Экономический потенциал как совокупность ресурсов финансово-хозяйственной деятельности / Е.В. Никифорова, О.В. Шнайдер // Азимут научных исследований: экономика и управление. – 2013. – №1. – С. 20–22.

Бойчук В.М.

докторант Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, кандидат педагогічних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглядається підготовка вчителя технологій у ВНЗ, яке здійснюється на компетентнісній основі та використання інформаційно-комунікаційних технологій. Створення і використання інформаційно-освітнього середовища надає можливість здійснення підготовки майбутнього вчителя технологій до самостійного навчання з урахуванням мотиваційної компетентності.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, інформаційно-освітнє середовище, підготовка вчителя, проектні технології.

В статье рассматривается подготовка учителя технологий в ВУЗе, которое осуществляется на компетентностной основе и использования информационно-коммуникационных технологий. Создание и использование информационно-образовательной среды дает возможность осуществлять подготовку будущего учителя технологий на основе самостоятельного обучения с учетом мотивационной компетентности.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, информационно-образовательная среда, подготовка учителя, проектные технологии.

In the article the teacher training technology at the university, which is made on the basis of competence and use of information and communication technologies. Creation and use of information and educational environment provides the possibility of preparing future teachers for independent learning technology based motivational competence.

Keywords: ICT, information and learning environment, teacher training, design technology.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в сучасному інформаційному суспільстві, вимагають від вищих навчальних закладів підготовки висококваліфікованих і освічених людей, здатних до подальшого неперервного навчання впродовж усього життя. Це зумовлює необхідність розроблення і застосування інноваційних методик навчання. У зв'язку з цим академік НАПН України Н. Ничкало зазначає: „Нова доба, в яку вступило людство з початку століття і третього тисячоліття, потребує розробки нетрадиційних експериментальних методик, опрацювання шляхів їх творчого поєднання з усталеними дослідницькими методами і методиками наукового пошуку. Це зумовлюється народженням нового знання, відповідно появою нових матеріалів, технологій, техніки й засобів зв'язку. ... В інформаційному суспільстві створюються нові можливості для реалізації міжнародних і регіональних проектів, для використання комп'ютерних технологій у дослідницькій діяльності” [4, с.16]. Тому сучасна освіта має бути спрямованою на підготовку компетентних і висококваліфікованих фахівців.

Аналіз попередніх досліджень. Розв'язанню практичних проблем реформування змісту освітньої галузі “Технології” та розробці теоретико-методичних засад підготовки вчителів технологій присвячені дослідження В. Бербец, В. Гусєва, Р. Гуревича, Д. Кільдерова, О. Коберника, О. Коваленко, М. Корця, В. Мадзігона, Л. Макаренко, Л. Оршанського, В. Сидоренка, В. Штешенка, Г. Терещука, В. Титаренко, В. Тименка, Д. Тхоржевського та ін.

Теоретичні засади модернізації освіти на компетентнісній основі розробляли Б. Гершунський, Д. Ельконін, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Сериков, І. Фрумін, А. Хуторський, В. Шадриков, С. Шишов та ін.

Психологічні та педагогічні особливості впровадження сучасних інформаційних технологій у навчальний процес досліджували В. Беспалько, В. Биков, М. Жалдак, Ю. Машбиць, Н. Морзе, С. Раков, Ю. Рамський, З. Сайдаметова, О. Спірін, Ю. Триус; проблему формування інформатичних компетентностей у галузі професійної підготовки фахівців вивчали О. Гончарова, М. Жалдак, Ю. Жук, В. Ключко, Є. Смирнова-Трибульська, І. Роберт, С. Яшанов та ін.

Мета статті. Розглянути педагогічні аспекти організації підготовки майбутніх учителів технологій в умовах інформаційного навчального середовища у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. У міру поглиблення процесу комп'ютеризації професійної освіти основною формою навчання стає керована викладачем самостійна робота студента. В межах цього напрямку комп'ютер, в основному, використовується: для підвищення ефективності традиційних методів навчального процесу; для розроблення нових освітніх технологій; як інноваційний засіб методичного розв'язання складних дидактичних проблем.

Інформаційне навчальне середовище як інноваційний засіб організації самостійної роботи майбутніх учителів технологій розглядається нами як об'єднаний загальним інтерфейсом комплекс електронних навчально-методичних матеріалів, розміщених у мережі за допомогою апаратно-програмних засобів, що забезпечують зберігання, доставку і презентацію навчальної інформації, засвоєння і тестування знань, а також мають у розпорядженні розгалужену систему адміністрування, що дозволяє створювати і призначати тести, здійснювати реєстрацію, контроль, накопичення й оброблення результатів самостійної роботи студентів.

Основу інформаційного навчального середовища складає базовий навчальний курс, зміст і структура якого визначені документами про вищу професійну освіту, що встановлюють нормативні вимоги до змісту та якості підготовки майбутніх учителів технологій.

Проте, під час розроблення методики організації самостійної роботи студентів в інформаційному навчальному середовищі ми виходили з того, що стандартизація має не виключати, а навпаки, припускати пошук інноваційних підходів до програмування знань майбутніх учителів технологій, передбачати умови для розкриття їхніх індивідуальних здібностей, прояву творчої своєрідності особистості, вироблення індивідуальних навчальних стилів.

Тому в зміст організації самостійної роботи студентів було закладено принцип діалогового навчання, що розуміється як процес спільного пошуку знань учасниками діалогу метод навчання, котрий поєднує в собі і форму спілкування. Критерієм ефективності такої методики є рівноправні взаємовідносини учасників педагогічного спілкування, котрі спільно розв'язують навчальні завдання, і здатні як обстоювати свою думку, так і прислухатися до думки інших.

Самостійна робота студентів в інформаційному навчальному середовищі спрямовується на самопізнання, і творчу самореалізацію майбутніх учителів технологій. Під час цього навчання допускає розвиток умінь самоорганізації, що реалізується в різних формах навчальної діяльності: в роботі малими групами, в процесі розв'язання творчих завдань і розроблення авторських проєктів, в адекватній оцінці цілей, результатів і перспектив власної діяльності, а також в усвідомленні своєї індивідуальності як майбутніх учителів технологій.

У процесі організації самостійної роботи студентів в інформаційному навчальному середовищі потрібна опора на принципи комп'ютерної дидактики. Одним з таких принципів, що розкривають специфіку інформаційного навчального середовища, є *принцип адаптивності*, який допускає реалізацію індивідуального підходу, облік індивідуальних здібностей сприйняття навчального матеріалу, і реалізується за допомогою: поетапного просування до мети, з можливістю визначати швидкість проходження етапів, повертатися до пройденого, повторно звертатися до програми в разі невдалої спроби; диференційованого представлення навчального матеріалу (складність, обсяг, рівень засвоєння); індивідуалізації роботи з електронними тренажерами; можливістю обліку індивідуальних особливостей і рівня навчальної готовності в процесі засвоєння навчального матеріалу.

Отже, адаптивність або гнучкість, що характеризується кількістю операцій, котрі виконуються в процесі здійснення навчальної діяльності в інформаційному навчальному середовищі і дає можливість варіювати способи викладання навчального матеріалу залежно від зміни зовнішніх або внутрішніх умов навчання, на рівні навчально-методичного забезпечення самостійної роботи студентів досягається: не лише наданням вибору індивідуального темпу і режиму роботи над матеріалом і забезпеченням можливості запиту додаткової інформації, а й шляхом оперативного вхідного, поточного, проміжного і підсумкового контролю результатів навчальної діяльності.

З принципом адаптивності тісно пов'язаний *принцип дружності* інтерфейсу, зумовлений необхідністю створення позитивного емоційного фону в процесі виконання самостійної роботи студентів в інформаційному навчальному середовищі. В межах програм-

ного забезпечення дружність інтерфейсу виражається: можливістю вибору оптимального темпу і режиму взаємодії; наявністю системи підказок і засобів необхідної консультаційної допомоги; забезпеченням оперативного зворотного зв'язку; організацією надійної системи засобів захисту від помилок у програмах і збоїв в роботі комп'ютера; створенням умов для міцного і методично обґрунтованого засвоєння предметного матеріалу.

Основні дидактичні принципи, котрі ми враховували в процесі організації самостійної роботи в інформаційному навчальному середовищі набувають специфічних рис і способів реалізації, а, отже, вимагають додаткового аналізу. Розгляньмо стисло найбільш важливі із них:

Принцип науковості, що трактується в традиційному сенсі, як принцип забезпечення єдності навчальної і наукової діяльності студентів в інформаційному навчальному середовищі.

Принцип свідомості в інформаційному навчальному середовищі забезпечується можливістю свідомого вибору власної стратегії досягнення навчальної мети, а також наявністю широкого спектру засобів „підтримки” самостійної роботи студентів, що підвищують рівень усвідомленості навчальних дій і операцій, і, отже, покращують якість засвоєння матеріалу, котрий вивчається.

Принцип активності в інформаційному навчальному середовищі зникається з *принципом інтерактивності*. На основі цих принципів реалізується комунікативний підхід, що виражається в наближенні процесу навчання до умов реальної комунікації. Принцип інтерактивності реалізується за допомогою оперативного розміщення підсумків творчої діяльності майбутніх учителів технологій в порталі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (тези доповідей до наукової конференції, інформація про призерів конкурсів); використання електронної пошти для листування; включення автентичних інтернет-матеріалів у предметний зміст курсу, а також за допомогою можливості постійного доступу до результатів самостійної роботи студентів, завдяки кумулятивній системі одержання і зберігання інформації про самостійну роботу студентів в інформаційному навчальному середовищі незалежно від часу і місця її виконання. Інтерактивна, тобто взаємна активна педагогічна взаємодія в інформаційному навчальному середовищі виконує мотивуючу функцію, оскільки підвищує інтерес майбутніх учителів технологій до різних видів навчально-пізнавальної діяльності, творчого типу в тому числі.

Принцип систематичності та послідовності втілюється в модульній структурі предметного змісту, а також в організації управління самостійною навчальною діяльністю через визначену, передбачену програмою послідовність подання системно організованого навчального матеріалу, з поетапним його засвоєнням.

Принцип міцності засвоєння знань, умінь і навичок в інформаційному навчальному середовищі набуває гарантованого характеру завдяки наявності постійного зворотного зв'язку, збільшенню часу на індивідуальне тренування в аудиторії і підвищенню її продуктивності, появу реальної можливості організації самостійної роботи студентів, спрямованої на ліквідацію пропусків у знаннях.

Принцип обліку індивідуальних особливостей реалізується в тому, що педагогічна взаємодія в умовах комп'ютерного навчання стає більше індивідуальною і спрямована на розв'язання навчальних завдань, закладених у педагогічний програмний засіб, котрі майбутні вчителі технологій розв'язують самостійно, звертаючись у міру необхідності за

консультаційною допомогою до викладача. Специфічною формою прояву індивідуального підходу під час організації самостійної роботи студентів в інформаційному навчальному середовищі є адаптивність або гнучкість педагогічних програмних засобів.

Принципи наочності в навчанні із застосуванням комп'ютерних засобів обґрунтовує доцільність і результативність використання засобів анімації, графіки, тексту, а також пов'язаний із розвитком мультимедійних педагогічних технологій. В інформаційному навчальному середовищі дидактичні функції наочності розширюються і поглиблюються, оскільки, окрім традиційних функцій семантизації, презентації і систематизації навчального матеріалу, створення комунікативних ситуацій наочність виконує активізуючу, сигнальну, симулятивно-моделюючу та ін. функції.

Необхідною умовою організації самостійної роботи студентів в інформаційному навчальному середовищі є опора на методологію, основу якої складає особистісно діяльнісний підхід, із позицій якого навчання як творча взаємодія учасників педагогічного процесу, спрямовано на розвиток самостійності як основи професійного становлення майбутніх учителів технологій. В процесі цього ми виходили з таких позицій:

Інформаційне навчальне середовище є специфічною формою управління самостійною роботою студентів, опосередкованою комп'ютером, функціональними елементами якого є: постановка і прийняття цілей і завдань самостійної навчальної діяльності; використання комп'ютера для одержання інформації про рівень власної навчальної готовності та доступності виконуваних навчальних завдань; прогнозування передбачуваних результатів; ухвалення рішень щодо вибору оптимальних стратегій виконання навчальних завдань; організація виконання прийнятих ухвал; комунікативні уміння; самоконтроль і самокоригування одержаних результатів. Оскільки склад функціональних компонентів управління є інваріантним, майбутні вчителі технологій, які опановують навички самоврядування навчальною діяльністю, одночасно набувають знання основ управління учнями, необхідні в їхній майбутній професійній діяльності.

Викладач організовує в інформаційному навчальному середовищі самостійну роботу студентів за допомогою формування, передусім, навчальної компетентності, характеристиками якої є вищеописані дії з самоврядування навчанням; механізми навчально-пізнавальної діяльності (опис, пояснення, перетворення, накопичення і структуризація інформації, її ущільнення і зведення до єдиних логічних підстав); стратегії оптимального оволодіння навчальним матеріалом (побудова орієнтовної основи засвоєваних дій, побудова схем, виділення загальних і специфічних ознак засвоєваного явища, виконання тренувальних завдань на електронних тренажерах з поступовим поглибленням і розгортанням навчального матеріалу). Значущість формування вмін і навичок засвоєння знань полягає в тому, що вони є основою здатності до самоосвітньої діяльності, зокрема, найважливішої для фахівця якості – навчальності, що дозволяє швидко і якісно опановувати нові професійні вміння у випадку зміни функціональних обов'язків під час створення нових умов праці і т.д.

Формування компетентності в студентів ВНЗ, як правило, базується на їхній самостійній роботі. Зазначимо, що в чинних нормативних документах про вищу школу ця форма організації навчального процесу визначається як основний засіб оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових. Якщо раніше самостійна робота студентів все ж поступалась за вагомістю аудиторним заняттям, то в сучасних

умовах реформування і модернізації системи організації навчального процесу у вищій школі самостійна робота студентів визначається одним із пріоритетних чинників формування професійної компетентності, умінь і навичок самостійної навчальної діяльності студентів, необхідних для безперервної освіти і самоосвіти [1, с. 313].

Формування навчальної компетентності тісно пов'язане з розвитком професійно-лінгвістичної компетентності. Такий підхід містить у собі значні можливості для здійснення перенесення одержаних знань в умови роботи за загальними і спеціальними освітніми програмами підготовки майбутніх учителів технологій (використання навичок читання і складання ділової шкільної документації, навичок поведінки в ситуаціях ділового спілкування, формування вмінь добувати інформацію з педагогічних текстів, що одержуються за допомогою Інтернет і т.д.). У процесі роботи з документами в професійно орієнтованих ситуаціях у майбутніх учителів технологій формуються також навички роботи з шкільною документацією.

Отже, формуються вміння систематизувати й узагальнювати інформацію, готувати довідки, огляди з питань професійної діяльності майбутніх учителів технологій й інші якості, визначені Державним освітнім стандартом.

Професійно орієнтована побудова навчального курсу, що включає створювані за допомогою комп'ютерних засобів автентичні предметно-комунікативні ситуації, сприяє актуалізації внутрішніх і зовнішніх джерел активності (цілі, мотиви, емоції) і забезпечує моделювання навчальної діяльності у вигляді різних ситуацій професійної взаємодії, що дозволяє студентам набувати досвіду ділового і соціального спілкування.

Висновки. Отже, організація самостійної роботи студентів має здійснюватися з урахуванням вимог до якості підготовленості майбутніх учителів технологій, їхніх індивідуальних особливостей, а також відповідати дидактичним принципам, що дозволяють будувати навчальний процес, на основі особистісно діяльнісного підходу та розкривають специфіку інформаційного навчального середовища.

Література

1. Бобрицька В. І. Дослідження проблем формування самоосвітньої компетенції у майбутніх вчителів у контексті євроінтеграції / В. І. Бобрицька // Проблема освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Київ-Житомир, 22-24 квіт., 2009 р.) / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – К.: КІМ, 2009. – С. 306-316.
2. Гуревич Р.С. Сучасна парадигма технологічної освіти в школі / Р.С. Гуревич, В.М. Бойчук // Трудова підготовка в рідній школі – 2015 – № 6 – С. 2-5.
3. Кадемія М. Ю. Використання сервісів соціальних медіа в навчальному процесі ВНЗ: Блоги, Веб-квести, Блог-квести: навчально-методичний посібник. 2-е вид., перероб. / М. Ю. Кадемія, В. М. Кобися. – Вінниця: «Ландо ЛТД», 2014. – 236 с.
4. Ничкало Н.Г. Педагогічні і психологічні дослідження в Україні: проблеми і перспективні напрями // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр. у 2-х част. – Ч-1. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. – С. 16-22.
5. Освітні технології: навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2002. – 255 с.

Жогно Ю. П.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри сімейної
та спеціальної педагогіки
і психології ПНПУ
ім. К.Д.Ушинського
(Україна, м. Одеса)

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ-ОНКОПАЦІЄНТІВ НА ЕТАПІ СТАЦІОНАРНОГО ЛІКУВАННЯ

Анотація

У статті розглядається ефективність казкотерапії у рамках соціально-психологічного супроводу онкопацієнтів дошкільного і молодшого шкільного віку на етапі стаціонарного лікування. Проведений аналіз літератури дозволив обґрунтувати вибір психодіагностичного інструментарію, який зосереджений на актуальному психічному стані хворої дитини, а також на показниках її самопочуття і тривожності. Проведене дослідження на достовірно значущому рівні підтвердило ефективність казкотерапевтичних заходів у рамках стаціонарного періоду лікування.

Ключові слова: психотерапія, казкотерапія, дитина-онкопацієнт, соціально-психологічна адаптація, реабілітація, актуальний психічний стан.

Keywords: psychotherapy, fairy tale-therapy, children with cancer disease, social and psychological adaptation, rehabilitation, current mental state.

Актуальність тематики. Сучасні тенденції росту онкологічних, орфанних та інших захворювань, які загрожують або скорочують життя дитини, ставить перед дослідниками та клініцистами проблему адаптації людини до зміненої життєвої ситуації, зокрема, до невиліковної хвороби. Зазвичай дослідниками розглядається біологічна, соціальна та психологічна адаптація, чинники, що її детермінують, відповідні діагностичні заходи та методи лікування [1, 2]. Чільне місце у даному процесі займає психотерапія, методи якої спрямовані на підвищення рівня адаптованості хворого [2].

Мета нашої статті – дослідити ефективність психотерапевтичних, зокрема, казкотерапевтичних засобів психосоціального супроводу на стаціонарному етапі лікуванні дітей-онкопацієнтів дошкільного та молодшого шкільного віку. Для досягнення мети належить виконати наступні **завдання:** (1) провести огляд наукової літератури, (2) обґрунтувати вибір основних психодіагностичних інструментів експериментального дослідження та (3) оцінити його результати. **Об'єктом дослідження** є соціально-психологічний супровід онкологічних пацієнтів дошкільного та молодшого шкільного віку на етапі стаціонарного лікування із застосуванням казкотерапії; **предметом** – актуальний психічний стан дитини-онкопацієнта та вплив на нього засобів казкотерапії.

Не дивлячись на те, що завдяки покращенню умов лікування онкохвороб ймовірність одужання (ремісії) дітей з 1990 р. по 2010 рік зросла у 4 рази [2], сам

факт виявлення онкологічного захворювання у дитини індукує потужний психічний дистрес всієї родини, який у багатьох хворих розвивається в хронічну форму із формуванням пограничних, а саме невротичних та психопатоподібних психічних розладів. Останні, як відомо, є найменш специфічними психопатологічними проявами у клінічній практиці, відповідно, складними, як для діагностики, так і для корекції [1]. В той же час вони є облігатними у клініці онко- та невиліковних захворювань дітей [3]. З урахуванням різноманіття етіопатогенетичних чинників, особливостей прояву та перебігу, до пограничних психічних розладів клініцисти відносять: різноманітні клінічні форми і варіанти невротичних реакцій, реактивні стани, невротичні, а також широке коло невротичних та психопатоподібних розладів при соматичних, неврологічних і інших захворюваннях [1-3, 5, 6]. При цьому найбільш важливим наслідком будь-якого пограничного психічного розладу є, за Ю. А. Олександровським, розвиток у хворого більш-менш вираженої соціальної дезадаптації [1; 10]. Як результат процесу адаптації до ситуації невиліковної хвороби в актуальному психічному стані хворої дитини відтворені погранична симптоматика, яка сполучена з певними психологічними особливостями, що притаманні кризовій ситуації. Так, фахівці відзначають дві групи усталених психологічних особливостей дітей з онкопатологією, що обумовлені розладами певних систем (зокрема, в ендокринній системі, в системі імунного гомеостазу), коморбідними соматичними розладами тощо [2]. До першої групи особливостей належать розлади вищих психічних функцій; розлади когнітивних процесів [1, 2]; розлади рухових функцій [2, 3]; розлади емоційної сфери (підвищена емоційна лабільність, втрата контролю над емоційними проявами тощо), тривога та страх [2, 3], розлади особистості [6].

Фахівцями виокремлюються також неспецифічні психологічні особливості онкопациєнтів [2]: відношення дитини до своєї хвороби (від іпохондричного до анозогнозичного типу); особливості вольової сфери особистості (поведінкові стратегії з подолання хвороби, витримка у подоланні больового синдрому, регресія та стереотипія [5; 29]); специфіка дитячо-батьківських стосунків; притаманні важким хворобам тривога за власне життя та страх смерті. З психологічної точки зору даний спектр психічних та поведінкових розладів реалізується за механізмами стресу, фрустрації, конфлікту, кризи та психологічної травми [5, 6], які відіграють провідну роль у виникненні дезадаптивних станів хворої дитини, що клінічно проявлені тривогою, емоційним напруженням та пограничною симптоматикою [1; 9]. Так, Ф. Б. Березін, описуючи стан фрустрації (блокада мотивованої поведінки), виокремлює «напруження адаптаційних механізмів» [6; 4]. В системі людина-середовище вирішення кризових ситуацій, зазвичай, досягається двома типами адаптації – аллопсихічною та інтрапсихічною, які реалізуються за умов зовнішніх (реорганізацію середовища у бажаному напрямку шляхом активної на неї дії або в результаті виходу з несприятливих умов) або внутрішніх (модифікацією установок і ціннісних орієнтацій особистості, реорієнтація моделей поведінки) [5, 6].

Як зазначає В. Г. Леонтьєв, до індикаторів прояву адаптаційних механізмів зазвичай залучають заданий рівень активності, що забезпечує пізнання і засвоєння знань, та психоемоційну ціну досягнення результатів діяльності, що визначається за допомогою оцінки актуального психічного стану. Та припускає, що індуковані реабілітаційними засобами зміни в системі людина-середовище, сприяють зменшенню

фрустраційного напруження в тій мірі, в якій у результаті цих змін полегшується реалізація усього комплексу значущих потреб хворого.

Як зазначає Ю. А. Олександровський, однією з найважливіших умов виникнення пограничних форм психічних розладів є невідповідність наявних у людини соціальних і біологічних можливостей для переробки інформації, швидкості її асиміляції та кількості, яка в цих випадках може бути як надмірною, так і недостатньою [1; 27]. Саме на підставі цієї невідповідності деякі дослідники вважають невроз «хворобою, обумовленою дією інформації» [1; 36]. Тому, інформаційний дефіцит є одною з мішеней соціально-психологічного супроводу хворого та традиційно вгамовується різноманітними психотерапевтичними технологіями (бібліо-, арт-, музико- та казкотерапія), психоедукацією та консультуванням [2, 3, 8]. Казкотерапевтичні технології, які мають вплив на сприйняття та уяву дитини, систему установок, його актуальний психічний стан, поведінкові патерни тощо, є достатньо потужним засобом реабілітаційної програми у стаціонарному періоді лікування. За Т. Д. Зінкевич-Євстигнеевою (цит. за [9; 215]), казкотерапія вирішує питання інформаційного дефіциту також через метафору, через «активізацію ресурсів уяви та розширення кордонів свідомості» у недирективний спосіб збагачується адаптивний ресурс пацієнта (нові моделі поведінки, смислоутворюючі принципи).

Так, за Д. Ю. Соколовим [8], через механізм інтерналізації казкотерапія дозволяє: висвітлити нову рольову взаємодію у казковій моделі; приділити увагу негативним емоціям хворого; стимулювати індивідуацію хворого (як інтенсифікацію, усвідомлення, переживання та розвиток). Отже, орієнтуючись на певний тип адаптації, казкотерапевтичні інтервенції, впливають на систему цінностей дитини, її установки та самосвідомість, а особистісне опосередкування кризової ситуації відбувається через міфологічний світ казки, відтворюється у корекції поведінки через пропоновані казкою нові поведінкові моделі [17, 40-70].

Обґрунтування вибору основних психодіагностичних інструментів дослідження. Як зазначають дослідники [3, 4], проблемі ефективності (оцінка, прогноз) психотерапії на етапі лікування досі не приділяється достатньо уваги, а розв'язується індивідуально та здійснюється психотерапевтами інтуїтивно або на основі професійного досвіду, позаяк більшість психотерапевтичних моделей не містять відповідних інструментів [там саме]. Психотерапія у складі соціально-психологічного супроводу онкологічних хвороб у дітей, має свою специфіку: змішаний формат роботи – індивідуальний/груповий, відкрито-закрита форма функціонування психотерапевтичної групи, великий відсоток виходу пацієнтів з групового процесу, що зумовлено важкими соматичними ускладненнями перебігу інкурабельних захворювань та специфічним, часто непередбаченим лікувальним маршрутом пацієнта тощо.

Для практичних цілей експрес-психодіагностики проявів адаптаційних механізмів використовують оцінку актуального психічного стану [1, 5]. Діагностичним методом, який відповідав би вимогам серійного виміру показників, є колірний тест М. Люшера та його похідні, зокрема, методика діагностики основних параметрів психічного стану тестом Люшера (автор – А. А. Карманов [10]). Даний тест оперує трьома біполярними характеристиками актуального психічного стану клієнта: налаштованість-фрустрованість, спонтанність-полезалежність та ригідність-транс. Перша характеристика є мірою скоординованості психічних процесів (у вимірах:

стійкості психічного настрою у часі та порушення (знищення) власних планів). Друга характеристика є мірою залученості індивіда у актуальну життєву ситуацію (у вимірах: певного її заперечення (опору до неї) та дії під впливом ситуаційних квазіпотреб, відволікання на зовнішні подразники, тобто є ознакою невмотивованої діяльності). Третя характеристика виступає мірою готовності індивіда до змін (у вимірах: недостатньої пластичності у психологічній діяльності і поведінці, утрудненості перемикавання на щось нове, опору до змін, свого роду непроникивість та певним розладом довільності саморегуляції). Умовно дані параметри можна позначити, як: скоординованість психічних процесів, залученість (активність) та розвиток (готовність до змін) в актуальній кризовій ситуації.

Інтерпретація результатів даної методики задіює також параметр сумарного відхилення (СВ) від аутогенної норми (АТ-норми) Вальнефера, який визначає суму відхилень позиції кольору від т.з. «правильного» вибору (34251607) та дозволяє оцінювати гармонійність і внутрішню оптимальність нервово-психічного стану людини [10]. Мінімальні значення СВ притаманні особам з добре розвиненими механізмами саморегуляції: стеничних, урівноважених, без ознак перевтоми, емоційної напруженості та інтрапсихічних конфліктів.

Як ми вже зазначали, тривога є чи найрелевантнішим індикатором пограничної симптоматики, в тому числі соціально – психологічної дезадаптації хворої дитини, тому ми використали тест тривожності для дітей 4-7-літнього віку (автори: Р. Темпл, В. Амен, М. Доркі) [9]. Він визначає індекс тривожності дитини (ІТ), який дорівнює процентному відношенню числа емоційно негативних виборів малюнка із засмученим обличчям до загального числа малюнків (14 шт.).

Специфіка перебування дитини-онкопацієнта у стаціонарі унеможлиблює постійний моніторинг психологічного стану дитини, тому для моніторингу основні складові функціонального психоемоційного стану – самопочуття, активність і настрій за методикою САН (автори: В. А. Доскін, Н. А. Лаврент'єва, В. Б. Шарай і М. П. Мирошников), ми використали метод самозвітів батьків їхніх спостережень за хворою дитиною, який залучали на початку, в середині та наприкінці дослідження. Для визначення актуального психологічного стану дитини-онкопацієнта ми залучили три психодіагностичних методики: (1) методика діагностики основних параметрів психічного стану тестом М. Люшера; (2) тест тривожності для дітей 4-7-літнього віку; (3) методика САН.

Вибірка та параметри експериментального дослідження. Вимоги до репрезентативності вибірки задовільнила гомогенність соціально-демографічних та особистісних характеристик хворих обох груп (вік, стать, діагноз, середня тривалість захворювання), які склали дві гомогенні групи: експериментальна (n=8, 4 осіб жіночої статі, 4 – чоловічої) та контрольна (n=8, 3 осіб жіночої статі, 5 – чоловічої), всі досліджувані мають онкогематологічні верифіковані діагнози; середній вік – $5,9 \pm 2,1$ років в експериментальній групі та $5,7 \pm 1,8$ років в контрольній групі.

Експериментальне дослідження проходило за схемою: Екс1 → X → Екс2, Контр1 → Контр2, де X – програма казкотерапії, 1 та 2 – стани експериментальної (Екс) та контрольної (Контр) груп на початку/наприкінці дослідження, відповідно. Загалом програма казкотерапії містила 9 казкотерапевтичних сесій у продовж 5 тижнів під час стаціонарного періоду лікування. Зміст заходів психодіагностики: Екс1,

Екс2, Контр1, Контр2 містили оцінку за методикою САН та тестом тривожності, відповідно на початку та наприкінці дослідження; методика А. А. Карманова застосовувалась до та після кожної казкотерапевтичної сесії для оцінки її ефекту на стан хворої дитини.

Статистична коректність у проведенні дослідження передбачає висунення нульової (H_0) та конкуруючої (H_1) гіпотез: H_0 – показники експериментальної та контрольної груп не мають, H_1 – показники експериментальної та контрольної груп мають значущу відмінність після проведення казкотерапії, відповідно. Усі експериментальні дані оброблені за допомогою U-критерію Манна-Уїтні, який визначив непараметричність розподілу даних обидвох груп.

Обговорення результатів дослідження. Результати експерименту свідчать про позитивні зміни у масиві даних на значущому довірчому рівні в експериментальній групі (рис. 1, 2, 3 та табл. 1). Виключення складають лише показники самопочуття та активності за тестом САН, що свідчить про певні обмеження експериментального дослідження (тривалість проведення, ефективність казкотерапевтичних інтервенцій тощо). За даними показниками не спостерігається відмінності поміж групами на довірчому рівні значущості за критерієм Манна-Уїтні.

Як свідчать експериментальні дані динаміка змін на довірчому значущому рівні притаманна лише експериментальній групі, окрім показника «Самопочуття», за яким учасники обидвох груп не продемонстрували позитивних зрушень. За показниками настрою очевидна перевага результатів експериментальної групи дослідження. В той же час, зазначимо, що дані контрольної групи не зазнали змін, окрім показника активності тесту САН, що очевидно свідчить про вплив не контрольованих змінних експерименту.

Результати за тестом тривожності відтворюють позитивну динаміку для експериментальної групи, що засвідчено трендами її показників; натомість тривожності для контрольної групи у часі дослідження не змінились (рис. 2). Звертаючись до оцінювання актуального психічного стану хворої дитини до та після казкотерапевтичної сесії (рис. 3), треба зазначити, що за параметром сумарного відхилення за всіма показниками спостерігається значне покращення наприкінці кожної сесії в середньому по групі.

Зокрема, за показником «скоординованість» – параметр СВ зменшився на 47,58%, за показником «залученість» – на 22,48%, за показником «розвиток» – на 72,47%, що також підтверджує конкуруючу гіпотезу дослідження та свідчить про ефективність впливу казкотерапевтичної програми на актуальний психічний стан дитини-онкопацієнта.

Вищенаведені результати дозволяють зробити наступні **висновки**:

Проведений аналітичний огляд літератури дозволив визначити основні напрямки психотерапевтичної роботи з дітьми, хворими на онкологічні захворювання, а саме: зменшення рівня тривожності та відпрацювання адаптивних моделей поведінки за умов переживання критичної ситуації, що супроводжує онкологічну хворобу.

За допомогою проведенного аналізу наукової літератури обґрунтовано вибір психодіагностичного інструментарію, який дозволив провести кваліметрию основних показників актуального психічного стану учасників дослідження за умов проведення відповідних казкотерапевтичних заходів.

Таблиця 1.

Оцінка достовірності результатів експерименту

Методики	Показники	Гіпотези дослідження			
		H0	H1	H0	H1
Тест САН	самопочуття	$p \leq 0,01$		$p \leq 0,01$	
	активність		$p \leq 0,01$		$p \leq 0,05$
	настрій		$p \leq 0,001$	$p \leq 0,01$	
Методика Карманова	скоординованість		$p \leq 0,05$	$p \leq 0,01$	
	залученість		$p \leq 0,01$	$p \leq 0,05$	
	розвиток		$p \leq 0,05$	$p \leq 0,001$	
Тест тривожності	індекс тривожності		$p \leq 0,01$	$p \leq 0,01$	
		експериментальна група		контрольна група	

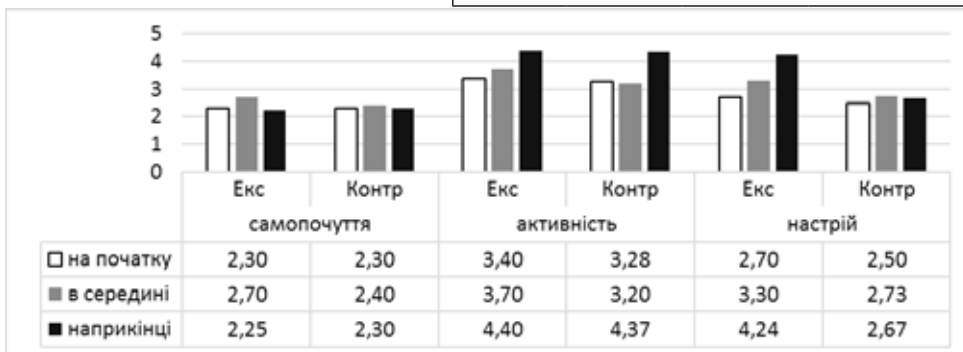

Рисунок 1. Середні групові значення за тестом САН

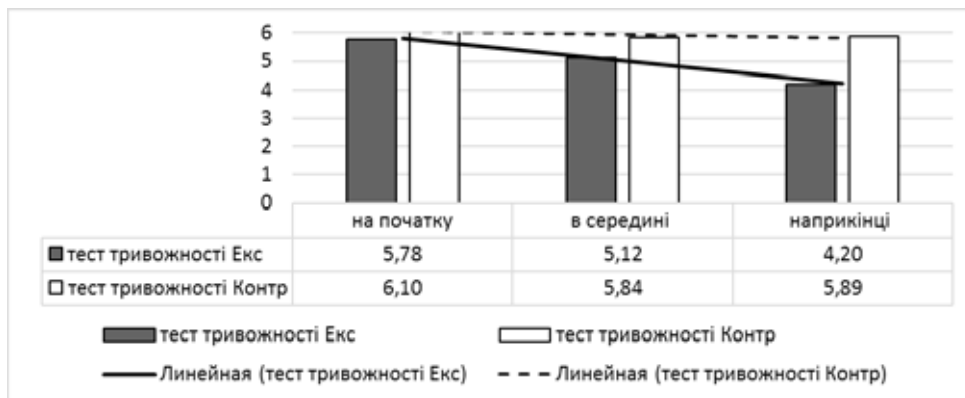

Рисунок 2. Середні групові значення за тестом тривожності

За використання статистичного критерію Манна-Уїтні практично підтверджена конкуруюча гіпотеза дослідження, а саме: результати контрольної та експериментальної груп достовірно відмінні в результаті проведення казкотерапії на стаціонарному етапі лікування дітей-онкопацієнтів.

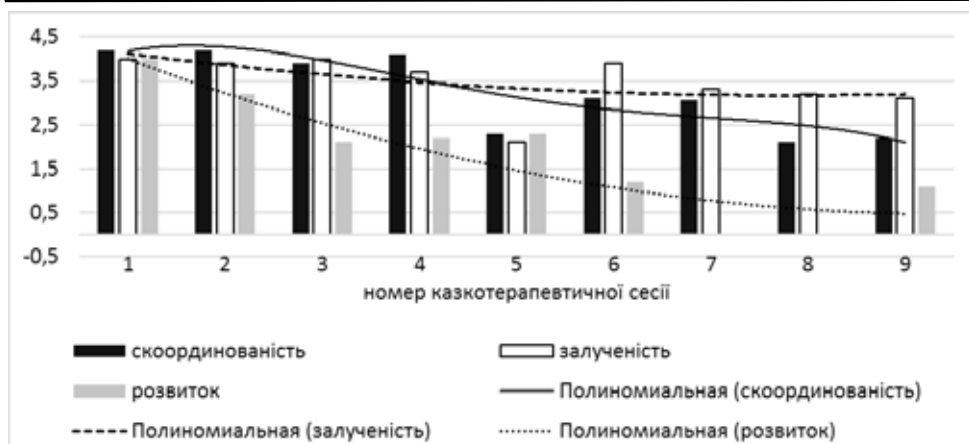

Рисунок 3. Полігон частот середнього експериментальної групи за показниками теста А. А. Карманова

В процесі казкотерапії, в учасників експериментальної групи дослідження оптимізувались рівні за більшістю індикаторів дослідження (показники тривожності, основні характеристики актуального психічного стану та показник тесту САН «настрій»).

Література:

1. Александровский Ю.А. Пограничные психические расстройства [руководство для врачей] / Ю. А. Александровский. – [Изд. 4-е, перераб. и доп.] – М.: ГЭОТАР-Медиа. – 2000. – 496 с.
2. Дурнов Л.А. Медико-социальная реабилитация в детской онкологии / [НИИ ДООГ ОНЦ им. Н.Н. Блохина РАМН, г. Москва, 1999 г.] / Л. А. Дурнов // Электронный ресурс / Режим доступа: http://vsem-mirom.narod.ru/together/conf1_11.htm
3. Мирошкин Р. Б., Фисун Е. В., Филиппова Н. Е. Психологическая реабилитация семей с детьми, которые перенесли онкологическое заболевание / Р. Б. Мирошкин, Е. В. Фисун, Н. Е. Филиппова / [Журнал практической психологии и психоанализа, №3, 2010. – С.34-42]
4. Ткач Р. М. Сказкотерапия детских проблем / Р. М. Ткач. – СПб.; М.: 2008. – С.20-26.
5. Яницкий М. С. Адаптационный процесс: психологические механизмы и закономерности динамики / [Учебное пособие] / М. С. Яницкий. – Кемерово. Кемеровский государственный университет. – 1999. – 84 с.
6. Березин Ф.Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека /
7. Леонтьев В. Г. Психологические механизмы мотивации / В. Г. Леонтьев. – Новосибирск. – 1992. – 216 с.
8. Соколов Д. Ю. Сказки и Сказкотерапия / Д. Ю. Соколов. -- М.: Эксмо-Пресс, 2001. – 304 с.
9. Дерманова И.Б. Диагностика эмоционально-нравственного развития [Тест тревожности (Р.Тэмпл, М.Дорки, В.Амен)] / И.Б. Дерманова. – СПб., 2002. – С. 19-28.
10. Карманов А. А. Методика диагностики основных параметров психического состояния тестом Люшера / А. А. Карманов. – СПб.: «Иматон», 1999. – 89 с.

Вінтюк Ю. В.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри Соціології і соціальної роботи
Національного університету «Львівська політехніка»

ПСИХОЛОГІЯ ВИХОВНОГО КОНТАКТУ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Ключові слова: психологія виховного контакту, педагогічна взаємодія, відносини виховання.

Key words: psychology of educational contact, pedagogical interaction, relationships of education.

Пошуки сприятливих передумов, за яких стає можливою ефективною взаємодія вихователя з тими, кого він виховує, здавна привертають увагу всіх, хто цікавиться проблемою виховання. Однак, незважаючи на великий накопичений досвід, а також чималі теоретичні здобутки науковців у галузі педагогіки та психології виховання, відповіді на питання, за яких умов стає можливим налагодження ефективного виховного контакту, досі немає. Потреби повсякденної практики змушують шукати відповіді на питання про те, чому в одних випадках процес взаємодії з тими, кого виховують, дає позитивні результати, а в інших вони відсутні. Вирішення проблеми дозволить цілеспрямовано створювати умови, необхідні для встановлення виховного контакту, у кожному випадку, що важливо для оптимізації виховного процесу і одержання стійких позитивних результатів.

Мета роботи: здійснити спробу знайти підхід до вирішення проблеми психології виховного контакту, з позицій сучасної психологічної науки.

На попередньому етапі дослідження було зроблено огляд проблеми психології виховного контакту у висвітленні С. Балея [1]. Для подальших пошуків у даному напрямку необхідно навести визначення основних понять, щоб уникнути неоднозначності в їхньому тлумаченні. Балея не наводить визначень, однак з його міркувань над проблемою слідує, що під контактом слід розуміти певні відносини, необхідні для результативної взаємодії, тобто йдеться про здатність особистості встановлювати необхідні стосунки. Відповідно, **виховний контакт – це відносини між вихователем та вихованцем, за яких виховний процес є не лише можливим, але й результативним.**

Тепер перейдемо до викладу положень, врахування яких може призвести до вирішення проблеми психології виховного контакту.

Передусім необхідно враховувати вік тих, на кого спрямовуються виховні впливи. Очевидно, що в кожному конкретному випадку будуть діяти певні вікові психологічні особливості, а тому основа для встановлення результативного виховного контакту в кожному випадку буде іншою. Однак, це не свідчить про те, що щоразу необхідно вдаватися до послуг іншого педагога, оскільки кваліфікований педагог може володіти необхідними навичками для встановлення контакту в різних умовах.

Педагогічний контакт, як психологічне явище, не належить до феноменів які, виникнувши, існують постійно. Очевидно, він містить компоненти як зі стійких, так і

рухливих структур психіки, а тому, навіть з одною й тою ж людиною не завжди можна встановити тривалий та результативний контакт, за допомогою тих же засобів і на тій же підставі; причому з різних причин (оскільки і сам адресат вилливу теж змінюється, або ж зазнають змін умови взаємодії тощо). Тому в ряді випадків відсутність контакту не варто пояснювати відсутністю необхідних якостей чи впливів.

С. Балея з'ясував, що наявність будь-якої з необхідних для ефективно педагогічної взаємодії якостей, як і приналежність вихователя до певного психологічного типу не завжди має наслідком встановлення виховного контакту. Тому, в даному випадку, доцільно вести мову про певну сукупність якостей особистості, які є важливими для налагодження ефективної психолого-педагогічної взаємодії. В залежності від завдань виховного процесу, так і умов його перебігу, педагог може задіювати лише необхідні в даному випадку властивості. При цьому відсутність чи неадекватність розвиток одних якостей можна компенсувати іншими, а також розвивати необхідні.

Виховний контакт необхідно розглядати і досліджувати комплексно, як цілісне явище – єдиний процес взаємодії – враховуючи також наявні для цього передумови, виходячи з того, що до них належать різні компоненти. З боку педагога – це, передусім, сукупність педагогічно важливих якостей його особистості, а також мотиви, інтерси та цілі його діяльності; а з боку того, кого виховують – сукупність певних соціальних вмінь, навичок, установок тощо, на продуктивну взаємодію з оточуючими.

Не менш важливою є також наступна обставина: педагогічну взаємодію необхідно розглядати як складову процесу адаптації до умов оточення, як фізичних, так і соціальних, у ході якого формуються адаптаційні ресурси людини (як компоненти фізичного, психічного і соціального здоров'я), що робить можливим її комфортне перебування у довіллі та соціумі, а відповідно, робить можливим досягнення благополуччя, в усіх сферах життєдіяльності.

З наведеного можна зробити **висновок**, що сучасний стан розвитку науки дає змогу знайти конструктивний підхід, реалізація якого вкаже можливості вирішення проблеми психології виховного контакту. Необхідність реалізації цього задуму спонукає до проведення відповідного повномасштабного дослідження.

Література

1. Вінтюк Ю. В. Проблема психології виховного контакту у висвітленні С. Балея // Osiągnięcia naukowe, rozwój, propozycje na rok 2015. – № 6. – Warszawa, 2015. – S. 32-33.

UNDEPRESSING SUPERVISORS RELATIONS

Annotation. Theses are devoted to the problems of undepressive supervising relationships. Particular attention is paid to the questions of development undepressive approach to the content of supervising relationships and undepressive learning (self-education) of the supervisors. The necessity of creating an open and honest relationship that will make it possible to carry out more effective supervision in social work.

Keywords: supervision, supervisor, supervisor relations, undepressive approach, supervision of inspiration, professional training.

The first precondition for supervision is the establishment of open and honest relationships, in which the constant attention is paid to undepressive [1, 2].

First of all, supervisor must recognize the difference between the formal and the personal authority. Supervisor has to encourage the exchange of feelings that every participant has. The difference in a measure of authority can influence on supervisor relationships (for example, if the supervisor is heterosexual and the young social worker – homosexual or vice versa, it has to become an open question on the agenda of supervision from the first contact and further discussion). A part of these discussions should become the recognition that inexperienced social worker can not always choose supervisor, it is usually imposed and forced relationship.

Firstly, supervisor must understand what supervised prefer and realize that he or she may not suit some needs. They must actively support young professionals in social work and do not worry about them. The desire of supervisors is to have an access to other sources of support, in particular to secure the support of consultants, workers of support group or mentor. It should be considered, based on a clear understanding of the appropriate functions of supervision and advisory relationships, not as an alternative or danger of supervision, but only as an important additional resource. Other means are: inclusion in the permanent supervision feedback; review and evaluation of meetings, preferably with a view of the assessment system and staff development adopted by the organization. These issues must be a central part of supervisor's training.

A lot depends on the level of trust that was established in the relationship, and how it was established. It can help supervisor from the beginning to make clear to young social worker that is critical feedback concerning his behavior, if it is perceived as undepressing, and that appropriate conclusions will be made, which will not do harm to supervised. Another feature is the supervisor's reaction to a message of supervised on discriminatory behavior in relation to him / her from the user in social services. Paraphrasing the main problem can lead to destructive rejection and disappointment. It is necessary that supervisor to listen carefully to supervised opinion on the case, took seriously what he says and thinks, and suggested maximum support and trust.

Undepressive approach to the content of the supervision. This approach represents (reflects) undepressive process of supervisor relationship and the question of authority in it. However the main aim of supervision is to provide the best possible services to clients of social services and implementation of policy of institution (that's not always the same). The main task of the supervisor is to guarantee, that every specialist of social work and the all team, work with the client of social service, following anti-discrimination inspiring approach.

All principles and values are related to the practical work. A similar process of inequality of authority positions are observed in relationships employee-user, where individual factors and factors of personal authority play an important role, which can strengthen or neutralize the position of authority of the employee. That is why the agreement, that is enclosed in supervision about explicit recognition of the use of authority in supervisor relationship, is appropriate to use in relationships employee-user services. And the supervisor, and the young specialist of social work are responsible for following anti-discrimination relation to work with the clients of social services. This work requires preparedness of both participants of supervisor relationship to check each other if it is necessary.

A clear determination of roles and boundaries creates conditions for maximum freedom of two men in professional/personal relationship. When someone has formal authority position, another one can potentially much learn from him. However, we would like to underline, that individual relationship should be considered in the context of the team and the institution [1].

Undepressive learning (self-education) of the supervisor. The starting point should become the combination of progressive policy of organization about undepression and activity of supervisor with the proper amount of duties, well prepared for their implementation. But the last requires self-education, the base of which is different to supervisors-beginners and for supervisors at all, that depends on the number of factors of self-education, for example: personal experience of determination of oppression of various kinds; context of previous learning; previous experience being in a role of supervised; personal outlook [2, 146].

Thus, formal learning of supervisors should be penetrated with idea of undepressive inspiration and include ability for every supervisor at an early stage to make a self-assessment of their own position and set goals for personal development. Such education must be empirical and "brain", integrate knowledge and experience and be considered as ongoing process.

Literature:

1. Brown. A., Bown A. Supervisor u socialniy roboti; Supervisiya dogladu v gromadi, dennih ta stacionar. ustanovah /per.z. angl. T.Semigirnoyi.-K.;Univ. vud-vo «Pulsari», 2003.-240s.
2. Ushakova I.V. Supervisiya; navchalniy posibnik [dlya studentiv vishchih navchalnih zakladiy]/ I.V.Ushakova. – Mikolayiv: Vid-vo CHDU im. Petra Mogili, 2011.-228s.

Бедунова О. М.

практичний психолог,
керівник клубу «Підліток»

(Бердянська спеціалізована школа І-ІІІ ст. № 16
із поглибленим вивченням іноземних мов),
Україна

КЛУБНА РОБОТА ЯК ЗАСІБ САМОРОЗВИТКУ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДЛІТКІВ

Підлітковий вік – це найкритичніший вік у житті людини. Це період переходу від дитинства до дорослості, який вирізняється специфічним розвитком фізичних, розумових, моральних і соціальних сторін особистості. У цей період відбувається становлення нових зразків і цінностей, формування нових взаємин із дорослими та друзями. Це період дозрівання особистості. У підлітка виникає потреба пізнати себе, визначити своє місце у суспільстві. Особистісний розвиток передбачає самоусвідомлення та ціннісне ставлення до власного «Я», що актуалізує нові рівні відкриття в самого себе моральних і духовних якостей і моральних почуттів, підносить особистість до осмисленого переживання власних дій як вільних і відповідальних вчинків [1, с. 19]. Діти цього віку, як ніколи, потребують особливого часу, який можна присвятити спілкуванню та навчанню спілкуватися.

Головними напрямками виховної діяльності БСШ № 16 є такі: створення сприятливих умов для формування та самореалізації учня в соціумі як громадянина, професіонала, сім'янина; стимулювання акмеологічної позиції школярів шляхом залучення до активних видів діяльності, спираючись на основні напрямки виховної роботи; створення умов для психологічної стабілізації дітей «групи ризику», шляхом залучення їх до колективних форм роботи, розвитку здатності до позитивних стосунків із суспільством, державою, людьми; використання сучасних соціально-психологічних методик, прогресивних форм роботи з учнівським, батьківським і педагогічним колективами, спрямованих на збереження здоров'я учнівської молоді.

Клубна робота є однією з ефективних форм роботи з підлітками, адже названий період характеризується особливістю дозрівання особистості зазначеного контингенту учнів, у якому яскраво виражена потреба в пізнанні себе.

Системоутворювальною діяльністю, яка забезпечує реалізацію цілей виховання в Бердянській спеціалізованій школі І–ІІІ ступенів №16 із поглибленим вивченням іноземних мов, є клубна діяльність. У навчальному закладі працюють 9 клубів, серед яких психолого-педагогічний клуб «Підліток», що було створено у 2007 році для роботи з профілактики девіантної поведінки підлітків. Проте подальша робота клубу виокремила інші пріоритетні напрямки роботи, як-от: правове виховання та пропаганди здорового способу життя. Події останніх років на сході України призвели до появи великої кількості дітей із тимчасово переміщених сімей, що, в свою чергу зумовило необхідність нового напрямку роботи клубу, а саме роботи із психосоціальної підтримки підлітків у кризових ситуаціях.

В умовах катастроф і стихійного лиха нервово-психічні порушення в значній частині населення проявляються в діапазоні від стану дезадаптації та невротичних, неврозподібних реакцій до реактивних психозів. Їхня вага залежить від багатьох факторів: вік, стать, рівень вихідної соціальної адаптації; індивідуальні характерологічні особливості; додаткові фактори до моменту катастрофи (самотність, наявність дітей, хворих родичів, власна безпорадність: вагітність, хвороба і т. д.). Ці факти змушують нас говорити про те, що питання, пов'язані з наданням психологічної допомоги в надзвичайних ситуаціях, є актуальними в сучасних закладах освіти.

На нашу думку, доцільним є впровадження в освітній процес програми спрямованої на саморозвиток підлітків і вміння знаходити вихід у екстремальних ситуаціях.

Отже, нами було розроблено «Програму саморозвитку та психологічної підтримки підлітків», яка, по-перше, надає підліткам можливість адекватно оцінювати себе і свої можливості, почуття та переживання; по-друге, – навчає конструктивного спілкування з однолітками, освітлює гендерне питання; по-третє – спрямована на формування навичок поведінки в екстремальних ситуаціях.

Програма складається з чотирнадцяти занять, покликаних активізувати процес самопізнання й озброїти учнів інформацією, на основі якої вони мають можливість зробити усвідомлений вибір поведінки в різних життєвих ситуаціях. Метою програми є підвищення самооцінки підлітків, розвиток умінь і навичок ефективного спілкування, конструктивне вираження своїх думок і почуттів, переживань, формування самостійності, потреби в самовдосконаленні, пошук адекватної реакції на стрес і стресову ситуацію. Провідна ідея запропонованої програми – формування вміння пізнавати та розуміти свої почуття, емоції, стани, знаходити конструктивні засоби їх проявів і взаємодії з оточуючим світом. Одним із важливих аспектів програми є питання відновлення підлітків, що були змушені змінити своє місце проживання внаслідок останніх подій.

Загальнотеоретичний фундамент нашої методичної розробки склали роботи, присвячені самоактуалізації особистості у підлітковому віці, Л. Куликової і представників її наукової школи (Н. Григор'євої, Н. Горданюк, Г. Звенигородської, Т. Клименко, А. Косогорова, Л. Лазаревої, О. Лапицького, Н. Переломової, О. Подліняє, Н. Рябикова, Є. Федотової, Є. Шішмакової та ін.).

При складанні названої вище програми були використані матеріали фахової літератури для співробітників психологічної служби: газети «Психолог», матеріали Т. Гончаренко «Заняття психолога з підлітками», «Цікава психологія», С. Максименко, В. Маценко «Розвиток пізнавальних процесів дитини», Ю. Луценка «Програма психосоціальної підтримки для підлітків» тощо.

Пропонована програма пройшла апробацію у 2014–2015 н. р. та 2015–2016 н. р. в БСШ № 16 на годинах спілкування із психологом, проведених для учнів 7–8-их класів. Нею охоплено було 49 школярів (24 учні 7-их класів, 25 – 8-их класів). Аналізуючи результати вхідного та вихідного анкетування, активність підлітків на тренінгових заняттях, результати виконання діагностичних вправ і якість виконання практичних та самостійних робіт учасників тренінгу, маємо змогу відмітити позитивну тенденцію щодо саморозвитку особистості школяра зазначеного віку в сучасних умовах, адекватне сприйняття себе та оточуючих, зниження рівня тривожності, проявів агресивної поведінки, покращення навичок спілкування тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків: автореф. дис... д-ра психол. наук: спец. 19.00.07 / І. С. Булах. – К., 2004. – 42 с.
2. Карпенчук С. Г. Теорія та методика виховання: навчальний посібник / С. Г. Карпенчук. – К.: Вища школа. 1997. – 236 с.
3. Киреева Н. В., Рябчикова Н. В. Психология личности: тесты, опросники, методики / Н. В. Киреева, Н. В. Рябчикова. – М.: Геликон, 1995 – 236с.

ПОТРЕБНИСНО-ЕМОЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА ЖІНОК У РАНЬОМУ ДОРОСЛОМУ ВІЦІ

Ключові слова: Материнство / Motherhood; Психологічна готовність / Psychological readiness; Емоційна готовність / Emotional readiness.

Сьогодні проблема готовності до материнства набуває особливо актуального значення, що спричинена суперечністю між гостротою демографічних проблем, пов'язаних з падінням народжуваності, великою кількістю сімей, що розпадаються, і значним збільшенням числа дітей-сиріт за живих батьків, із зростанням числа випадків жорстокої поведінки з дитиною і не розробленістю соціальної і психологічної допомоги сім'ям і в першу чергу жінці. Сучасні молоді жінки виявляються психологічно невідповідними до виконання однієї з найважливіших своїх функцій – материнської.

Зазначеній проблемі присвячено чимало сучасних наукових праць, де звертається увага на необхідність дослідження пренатального періоду (І.А. Аршавський, О.С. Батуєв, Н.І. Гармашова, І.В. Добряков, Н.П. Коваленко, Л.В. Соколова, Г.Г. Філіппова). Необхідність теоретичної розробки, психологічного обґрунтування засобів формування у жінки потребнісно-емоційної готовності як чинника формування психологічної готовності до материнства зумовлена як практичними запитами і потребами сім'ї та суспільства, особливо в перехідний період, так і недостатньою комплексною науковою розробкою самої проблеми [5].

За Е.В. Матвеевою психологічна готовність до материнства включає такі блоки готовності: потребнісно-мотиваційний блок; когнітивно-операційний блок і блок соціально-особистісної готовності до материнства [4]. (рис. 1.1). Кожний із цих блоків має свою певну структуру та складові, що у сукупності формують психологічну готовність до материнства.

I Блок: Потребнісно-мотиваційна готовність до материнства передбачає потребу в материнстві і включає потребнісно-емоційний (потреба в материнстві та потреба в емоційному контакті з дитиною) і ціннісно-смысловий компоненти (потреба в охороні, турботі про дитину).

II Блок: Когнітивно – операційний

Зміст когнітивний-операційного блоку складають знання жінкою своїх материнських функцій, знання про психофізіологічні особливості в період вагітності, знання про пологи і про особливості виховання і розвитку дітей, уявлення про деякі операції спілкування і взаємодії з дитиною і догляду за ним, знання про грудне вигодовування.

III Блок: Соціально- особистісний блок

Блок соціально-особистісної готовності до материнства включає розвиток

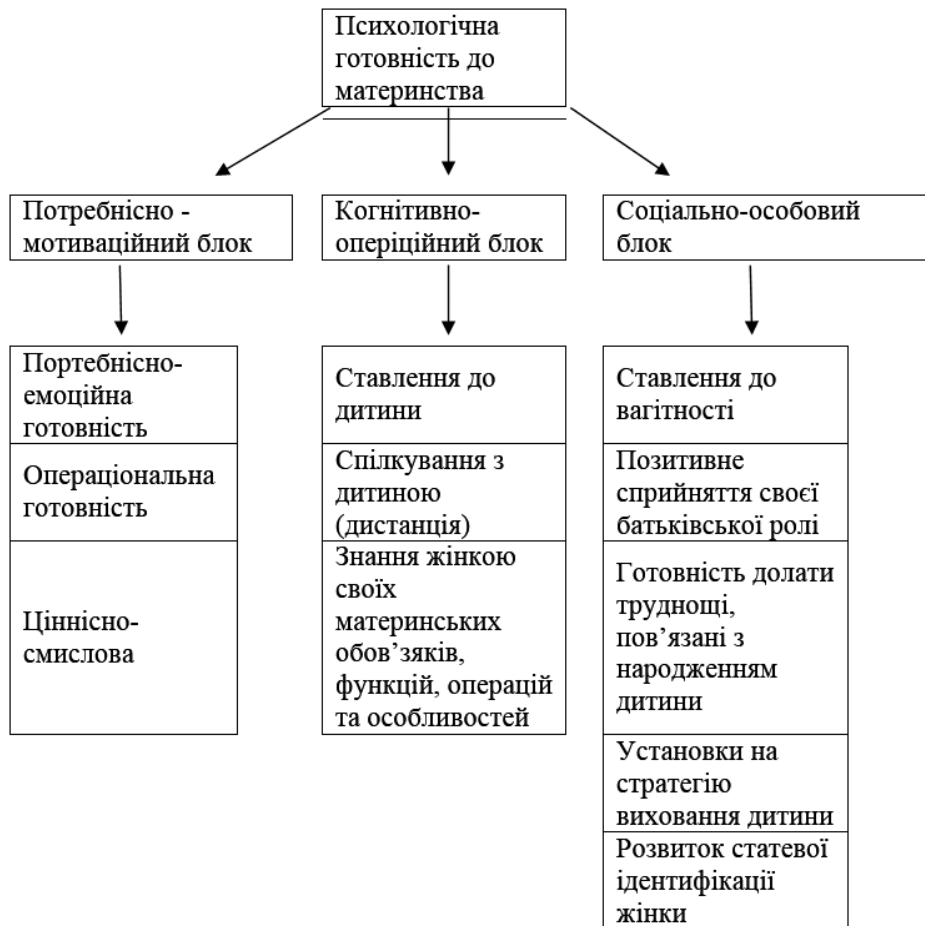

Рис. 1.1 Модель психологічної готовності до материнства

статевої ідентифікації жінки, установки на стратегію виховання дитини, уявлення про важливі для розвитку дитини особистісні якості матері, позитивне сприймання своєї батьківської ролі, усвідомлення відповідальності за розвиток дитини і свою материнську позицію, готовність долати труднощі, пов'язані з народженням і вихованням дитини.

Потребнісно-емоційна готовність до материнства, що є складовою першого блоку, забезпечує позитивне ставлення жінки до вагітності і готовність (без страху) народжувати, емоційно-позитивний образ дитини, бажання піклуватися про неї, радісно-щасливе ставлення до ролі матері.

Потребнісно-емоційна складова готовності до материнства, на нашу думку, є найголовнішим чинником формування психологічної готовності до материнства. Від характеру мотиваційних спрямованостей залежить ціннісні орієнтації жінки, спектр когнітивної сфери, операційні можливості, установки на стратегію виховання, та готовність досягати мети, долати труднощі, пов'язані з народженням дитини. А емоцій-

на забарвленість впливає на стиль переживання вагітності, позитивне ставлення до своєї батьківської ролі, розвиток статевої ідентифікації жінки, емоційну дистанцію з дитиною та адекватний рівень тривожних переживань, пов'язаний із народженням дитини.

Гіпотеза дослідження: Рівень потребнісно-емоційної готовності впливає на психологічну готовність до материнства жінок раннього-дорослого віку, забезпечуючи позитивне ставлення жінки до вагітності, емоційно-позитивний образ дитини, бажання піклуватися про неї, доглядати, адекватний рівень тривожності, пов'язаний із вагітністю та народженням малюка. Профілактичні та психокорекційні заходи позитивно впливають на формування потребнісно-емоційної готовності до материнства.

Дослідження проводилось на базі пологового будинку № 3 м. Миколаєва. Вибірка охопила 50 вагітних жінок віком від 19 до 26 років, з них – 32 вперше вагітні, 14 – вдруге, та 4 жінки мають третю вагітність.

До комплексу емпіричних методів увійшли психодіагностичні методики: «Я і моя дитина» (Г.Г. Філіппова), методика «PARI» (Е.С. Шефер, Р.К. Белл), «Тест відносин жінки до вагітності» (Е.Г. Ейдемільер [2]), тест «Кольорового ставлення» (А.М. Еткінд [1]); проєктивна методика «Батьківський твір» (О.А. Карабанова) [3].

Проаналізувавши результати діагностики за методикою Е.Г. Ейеміллера маємо у 52% оптимальний тип ПКГД, що свідчить про позитивне та адекватне сприйняття вагітності, у 20% тривожний тип ПКГД, у 8% опитуваних гіпогестогнозичний тип ПКГД, що свідчить про нейтральне прийняття актуального стану. За методикою А.М. Еткінда маємо наступні результати: 48% жінок віддають пріоритетність вибору категорії «Дитина», але для 8% вони займають шосте та сьоме місце, що характеризується негативним та тривожним ставленням до даної категорії вибору. Вагітність та пологи для жінок займає переважно четверте та п'яте місця і характеризується нейтральністю сприйняття. Категорії «медперсонал» та «пологовий будинок», переважно займають останні місця, що характеризується негативним ставленням до цих категорій. За методикою Г.Г. Філіппової «Я і моя дитина» маємо тривожний рівень сприйняття вагітності у 22% респондентів і конфлікту з вагітністю у 8% вагітних. 44% опитуваних жінок сприятливо сприймаються ситуацію вагітності, а 26% виявляють не значну тривогу. За методикою О.А. Карабанової «Батьківський твір», маємо у 12% індіферентний образ прийняття дитини, у 8% амбівалентний та у 6% відкидаючий тип ставлення до дитини. Рівень безумовного сприйняття спостерігаємо майже у половини жінок – 46%. За методикою «PARI» Е. Шеффера визначено низький рівень ставлення до вагітності у 28% жінок, емоційний контакт з дитиною у 14% – низький, високий у 36%, ставлення до сімейної ролі у 66% опитуваних на високому рівні, а у 6% на низькому.

Теоретичний аналіз та результати дослідження послужили основою для розробки корекційної програми, направленої на формування потребнісно-емоційної готовності, як чинника формування психологічної готовності до материнства. Основною метою є: формування потребнісно-емоційного компоненту готовності як чинника психологічної готовності до материнства, розвиток впевненої поведінки, вираження відчуттів та емоцій, зниження загального рівня тривожності, підняття загального емоційного фону та психологічна розрядка. У програмі взяли участь 25 вагітних жінок з найнижчими показниками констатуючої діагностики.

Після проходження тренінгових занять, ми провели повторне опитування вагітних жінок, порівнюючи отримані результати з попередніми. За методикою О.Г. Ейдемільера, кількісний показник жінок з оптимальним типом ПКГД підвищився на 44%, гіпогестогнозичного типу знизився на 8%, ейфоричного на 28%, а тривожного – на 8%. За методикою «Кольорового ставлення» А.М. Еткінда результати жінок експериментальної групи до та після експерименту теж змінилися наступним чином: вагітні стали віддавати більшу перевагу категоріям «Дитина», «Вагітність», «Сім'я з дитиною», змінили свій погляд на стосунки у сім'ї, чоловік у представників експериментальної групи займає 3-5 місце в рейтингу вибрав. Відсоток жінок, у яких категорія «дитина» займає перше місце в експериментальній групі, вищий за контрольну. Осанні місця жінки контрольної та експериментальної групи залишили для категорії «медперсонал» та «пологовий будинок», що свідчить про негативне та тривожне ставлення опитуваних до цих категорій. За проєктивною методикою Г.Г. Філіпової «Я і моя дитина» показник сприятливої ситуації сприймання вагітності жінками експериментальної групи і відсотковому значенні підвищився на 48%, а незначної тривоги на 20%, показник тривожного сприйняття вагітності зменшився на 32%, а рівень конфлікту з вагітністю – на 36%. За методикою Е. Шеффера «PARI», можемо стверджувати, що високий показник ставлення до сімейної ролі підвищився на 20%, оптимальний емоційний контакт з дитиною – на 16%, рівень надмірної емоційної дистанції з дитиною зменшився на 48%, а надмірна концентрація на дитині – у 72% респондентів сформована на середньому рівні. За методикою О.А. Карабанової «Батьківський твір» показник позитивного сприйняття дитини підвищився на 36%, позитивного ставлення до вагітності на 40%, а показник тривожності пов'язаної з появою малюка зменшився на 40%.

Згідно з результатів діагностики опитуваних експериментальної групи до та після проведення експерименту, рівень потребнісно-емоційної готовності вагітних став вищим, що вплинуло на зміну інших показників психологічної готовності до материнства. Ставлення до вагітності, майбутньої дитини, рівень емоційної дистанції з малюком стало більш адекватним та конструктивним, а рівень тривожності, пов'язаної з пологами та народженням немовля – знизився. Така динаміка результатів, свідчить про результативність корекційної програми спрямованої на формування психологічної готовності до материнства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брутман И.В. Цвет и психика / И.В. Брутман, Б. А. Базима, М., 2005. – 100 с.
2. Ейдемиллер Е. Г. Психология и психотерапия семьи / Е.Г. Ейдемиллер, В.В. Юстицкис. – СПб.: Питер, 2008. – 672 с.
3. Захарова Е.И. Особенности принятия родительской позиции у матерей младенцев / Е.И. Захарова, А.И. Строгалина // Журнал Перинатальная психология и психология родительства. – М., 2006. – № 2. – С. 28 – 38.
4. Матвеева Е.В. Способы воспитания готовности к материнству и качество материнской позиции в российской и американской культурах современного общества / Е.В. Матвеева. – Москва-Нью-Йорк.: 2004. – 362 с.
5. Филиппова Г.Г. Развитие материнского поведения в онтогенезе / Г.Г. Филиппова // Психология сегодня, 1996. – №3. – С. 36-38.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОСТОРУ МОДИ

Ключові слова: мода, одяг, міждисциплінарність, гуманітарні науки, іміджологія.

Keywords: fashion, garments, interdisciplinary, humanities, imageology.

Поняття моди в філософському дискурсі являє собою нове явище, яке потребує формування проблемного поля на підґрунті існуючих розробок інших гуманітарних наук (антропології, соціології, мистецтвознавство і т.д.). Експлікації моди демонструє варіативність її визначень як: соціального феномену, соціального інституту; допоміжного елементу для розкриття індивідуальності і побудови іміджу; мистецтва, що містить естетичну насолоду; сфери виробництва товару за вимогами споживачів, що спрямована на прибуток та економічний розвиток, та інші. Суперечливість та плюралізм моди актуалізують розгляд даного питання у філософській площині для інтеграції окремих структурних компонентів існуючих теоретичних конструкцій, з їх розвідками щодо розкриття сутності даного явища.

На нашу думку, порожнечі та відсутність загальної теоретичної конструкції пов'язані з низкою соціальних детермінант, що сприяли стрімкому генезису моди у ХХ столітті: внутрішні зміни структури (збільшення кількості суб'єктів); розвиток виробництва, що розширило можливості створення форм, тканин та одягу; діалектична взаємодія з культурними сферами (образотворче мистецтво, кіномистецтво, спорт); відкриття будинків мод і магазинів одягу та інші. У повсякденній свідомості мода сприймається виключно на повсякденному рівні, споживчому. Цьому також сприяють матеріали засобів масової інформації, які популяризують і створюють стереотипи в масовій свідомості про невміння більшості населення вибрати одяг і стежити за модними тенденціями. Вищезазначені передумови створюють підґрунтя для соціально-філософського обґрунтування феномена моди.

Мода, як важлива складова діяльності людини, впродовж історії досліджувалася в різних галузях знання: філософії, історії, культурології, естетики та інших науках. Незважаючи на існуючі в сучасному науковому дискурсі плюралізм різних варіацій теоретичного пояснення феномена моди, його сутність і специфіка динаміки залишається нерозкритою. Всі існуючі підходи можна розділити на кілька основних центрів, при цьому, центри можуть перебувати в певному взаємодії один з одним і емпіричної стороною дослідження. Дані наукові розвідки досягли певних смислових конструкцій, що опираються на емпіричний матеріал. Різноманіття отриманих знань, дозволило створити класифікації наукових підходів до вивчення проблеми моди (М.І. Кілошенко, М. Мельник, О.В. Чурсіна).

Деякі дослідники моди (Л. Свендсен, Ж. Липовецький та інші) висловлюють здивування щодо теоретичної неопрацьованості і відсутності звернень з боку філософії до такого впливового явища соціальної сфери життєдіяльності індивіда як мода. Ж. Липовецький зазначає, що мода «здається областю, далекою від наукових пристрастей і теоретичних завдань, псевдопроблемою, в якій відповіді і доводи відомі заздалегідь; химерне, мінливе царство уяви породжує в середовищі інтелектуалів лише бідність і одноманітність концептуальних осмислень» [2, 10]. Норвезький філософ Ларс Свендсен називає Г. Зімеля одним з двох філософів, які розглядали феномен моди (другий – Ж. Липовецький) [3,20].

Сучасний соціолог А. Гофман в дослідженні моди віддає перевагу соціології та соціальної психології, він підкреслює її міждисциплінарний характер і вважає за необхідне включення інших наук. На його думку, «мода стосується самих різних сторін соціального життя, свідомості і поведінки людини, соціальних груп і масових спільнот» [1, 11].

Філософська думка протягом своєї історії неодноразово зверталася до різних аспектів моди. Необхідно відзначити роботи: Р.Барта, Ж. Бодрійяра, Т.Веблена, Г. Зімеля, В. Зомбарта, А. Кребер, Г. Тарда, Г. Спенсера та інших. У вищезгаданих авторів мода розглядалася як мистецтво, творчість, код, ритуал, звичай, наслідування, знак, символ; її пов'язували з процесом ідентифікації, індивідуалізації індивіда, та інші. У працях західних науковців, що з'явилися останнім часом: Х.Г. Гумбрехт, Ж. Липовецький мода розглядається в умовах існування в сучасних суспільних трансформаціях.

Саме в філософській думки на стику культурології та антропології були вперше зроблені спроби обґрунтувати значення первісних ритуалів і прагнення людей прикрашати себе за допомогою фарб на тілі і шкур і зубів звірів. Крім ритуального і міметичного значення тут починає формуватися і соціальний контекст одягу як захисного механізму людини. З еволюцією сакралізація одягу трансформується в диференціацію, а надалі і в імідж. Певні передумови зародження візуального сприйняття образу, як представника свого племені, так і чужака в архаїчних культурах можна знайти в роботах представників культурної антропології (А. Кребер, А. Клакхон, Е. Тайлор).

Філософський аналіз одягу як складової моди актуалізується в ХХ столітті. Особливої уваги заслуговує семіотичний підхід представника постструктуралізму Р. Барта. Дискретність моди, позначена Р. Бартом у вигляді перетворення структур (технологічна – іконічна – вербальна) відображає модифікування моди, її постійний рух. Розвиток мас-медіа розширює простір моди та переходить в її структурах. У даному просторі домінує іконічна структура, що підкреслює темпоральність моди та впливає на поведінку споживачів. З іншого боку, даний факт ускладнює науковий опис даного феномена, оскільки потребує певних роз'яснень. У сучасних модних журналах, на відміну від середини ХХ століття, вербальна структура одягу поступається візуальному зображенню.

До аналізу практичної сторони моди також звертається нова теоретико-прикладна наука іміджологія, яка досліджує питання створення іміджу. Побудова привабливого візуального образу неможлива без урахування останніх модних тенденцій, але тут важливо грамотно поєднати внутрішні особливості людини, її фізіологічні дані і модні тенденції. Особливий інтерес викликають роботи імідеологів, прагнучих синтезувати внутрішню і зовнішню сторону індивідуума (В. Волков, А. Панасюк, В. Шепель).

Соціально-філософський аналіз існуючих гуманітарних наукових розвідок у розкритті сутності феномену моди, сприяє інтеграції та класифікації отриманих наукових знань, а також формуванню культури споживання і сприйняття моди (і одягу зокрема) у широких верств населення.

Література:

1. Гофман А. Б. Мода и люди. Новая теория моды и модного поведения. — 3-е изд. — СПб.: Питер, 2004. — 208 с.
2. Липовецкий Ж. Империя эфемерного. Мода и ее судьба в современном обществе / Жиль Липовецкий ; [пер. с фр. Ю. Розенберг]. — М.: Новое литературное обозрение, 2012. — 336 с.
3. Свендсен Л. Философия моды / Ларс Свендсен ; [пер. с норв. А Шипунова]. — М.: Прогресс-Традиция, 2007. — 256 с.

Грабовська І.М.

Кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник
Центру українознавства
філософського факультету Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНІСТЬ УКРАЇНОЗНАВЧОГО ДИСКУРСУ В СУСПІЛЬНОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Приділено спеціальну увагу значимості українознавства як фундаментальної науки в структурі сучасної української соціогуманітаристики. Вказується на особливий статус українознавчого дискурсу в ситуації так званої гібридної війни з Росією. Сучасне українознавство розглядається як наукове підґрунтя вироблення ідеології української держави в умовах цивілізаційного протистояння між Сходом і Заходом.

Ключові слова: Україна, сучасне українознавство, цивілізаційне протистояння, гібридна війна

Grabovska I.

PhD, Senior Researcher of Ukrainian Studies Center of Philosophy Faculty of Kyiv National Taras Shevchenko University

URGENCY OF UKRAINIAN STUDIES DISCOURSE IN PUBLIC SPACE OF MODERN UKRAINE

In this article, special attention is given to the importance of Ukrainian Studies as the fundamental part in structure of modern Ukrainian social and humanitarian sciences. It highlighted a specific status of Ukrainian Studies discourse in a situation of so-called hybrid war with Russia. Modern Ukrainian Studies are seen as making scientific foundation of the Ukrainian state ideology in terms of civilizational confrontation between East and West.

Keywords: Ukraine, modern Ukrainian Studies, Civilizational confrontation, hybrid warfare

Сучасне українознавство як фундаментальна наука розпочало своє формування з початком існування української незалежної держави (1991 р.), коли в низці українських вишів, насамперед у Львові та Києві почали створюватися кафедри, центри та інститути українознавства. Хоча в українській постсоветській науці українознавчий дискурс був явищем новим (оскільки академічне українознавство було розгромлене та знищене в 30-х рр. ХХ ст., а науковці-українознавці поплатились життям за сам факт приналежності до даної галузі наукового знання), воно спирається на потужну інтелектуальну традицію кінця ХІХ-початку ХХ ст. (саме тоді, власне, і відбувався процес оформлення багатого різноманітного наукового матеріалу про Україну та українців у окремий напрямок наукових досліджень) та спадок української ін-

телектуальної діаспори, яка ніколи не полишала працю на ниві самопізнання. Адже українознавство відноситься до так званих “себезнавчих” наук. До таких у сучасному світі належать полоністика, германістика, росієзнавство тощо.

Відродження українознавчих досліджень, їхня інституалізація та оформлення в окрему інтегративну науку й навчальну дисципліну для постколоніальної України було явищем новим і, безумовно, позитивним, хоча і викликало чимало дискусію в 90-х роках минулого століття.

Для сучасної України українознавчий дискурс набуває особливого значення, оскільки саме він повинен і здатен стати науковим підґрунтям “боротьби за мізки”. Ця боротьба є чи не найважливішим чинником здатності нації до спротиву під час так званої гібридної війни з Росією. Перемогти у такій війні чи, принаймні, зупинити її неможливо лише військовими засобами. Потрібна серйозна політична, дипломатична, патріотично-виховна, ідеологічна тощо робота. Неоімперські прагнення Кремля глибоко закорінені в російській масовій свідомості та імперській ідеології, яка є надзвичайно небезпечною. Значна доля справедливості є у твердженні відомого російського журналіста А. Невзорова: “Имперская идеология — это тяжелая болезнь, я и сам болел ей. Она берется из так называемой русской культуры, из православия и набора всех тех архаичных и очень ядовитых субстратов, которыми жила и до сих пор живет Россия. Получается это так: страна, у которой никогда не было никакой культуры, кроме абсолютно дикарской или заимствованной от монголов, вдруг в XVIII–XIX веке инфицируется мощной европейской культурой. Понятно, что она производит с этой культурой чудовищные метаморфозы: народ начинает сам себя убеждать в том, что он — народ-богоносец и у его страны есть какой-то особый путь. Появляются идеологи дикого черносотенства и нацизма, как Достоевский, а их считают чуть ли не совестью нации. Происходит полное смещение всех ориентиров, которые господствовали в той, заимствованной культуре, и это просто сносит голову. Это точно так же, как немецкий нацизм был бы невозможен без прелестных немецких поэтов-романтиков. А ведь это были очень возвышенные, рафинированные люди, которые и представить себе не могли, что несколько десятков стихов и повестей обернутся Освенцимом» [4].

Чимало алюзій щодо теперішніх українських проблем виникає, коли читаєш роботи українських діячів, які осмислювали причини поразки української національно-визвольної революції 1917-1921 рр. Так, діаспорний відомий історик Д. Соловей, коментуючи уривок зі споминів Є. Чикаленка (Уривок: «Як тяжко вмирати, побачивши аж перед смертю, що все своє життя йшов не тою дорогою, якою треба було йти» [7, с. 140]), писав: “Але у величезній більшості зрусифікованої й асимільованої тодішньої української інтелігенції не з’явилося навіть наприкінці життєвого шляху такого трагічного усвідомлення своєї помилки. Такою фактично була ситуація в 1917 р. на Україні, що її створила довга дія традиційного імперського панування й виховання. Українська інтелігенція, відірвана цим вихованням від свого народу й його інтересів, у величезній більшості була як не цілком зрусифікована та асимільована, то у великій мірі в полоні традиційних імперських ідей, імперського мислення і служила інтересам тої імперії. Тому як почалася друга після 1648 р. велика соціальна, національна й політична революція на Україні, виявилось, що на кожному відтинкові відродженого державного життя в українській Народній республіці абсолютно не вистачає відданих фахових

інтелектуальних українських сил, що ними можна було б обсадити бодай найголовніші позиції в державі. Такий стан неминуче мусів привести до катастрофи. Свідомість цієї трагедії й спричинилася до того, що Грушевський, повернувшись в березні 1918 р. до Києва, розплакався на Шевченківському концерті...” [5].

Л. Масенко пише: “вікова колоніальна політика Росії, політика плоского “обезголювання”, за висловом історика (*Дмитра Солов’я* – прим. І.Г.), української нації, дала свої гіркі плоди. Час вимагав швидкого й енергійного закріплення державної незалежності, а це могла зробити тільки сильна, національно свідома еліта, здатна організувати пробуджений народ на боротьбу за свободу. Але такої еліти не було» [3, с. 6]. І далі: “Була армія, – пише в підсумку Дмитро Соловей, – була велика пробуджена народня сила, але не вистачало для неї потрібної кількості добрих фахових керівників. Кажучи військовою мовою, не було “офіцерського корпусу”. Навпаки, було дуже багато таких, що кидали на шляху їй тяжкі колоди. Відси безліч помилок, хаос, втрата орієнтиру і неминуча поразка у тих складних і тяжких умовах” [3, с. 6]..

Аналізуючи в особистісному плані радянський період української історії, сучасна українська дослідниця Л. Масенко вважає, що наслідки радянського виховання особистості можна за результатами дорівняти до царських часів. Звертаючись до робіт Д.Солов’я щодо цих подібностей, вона цитує історика: “виростають люди із зламаного психікою”.

Складним для українців був і перехідний пострадянський період, який, власне і закінчився Євромайданом. Дослідниця О. Стяжкіна зазначає: «У цьому конфлікті трьох поколінь так вже склалося, що зрілість одних прийшлася на спокійний, «застійний» радянський час, інші почали доросле життя в період Перебудови і після неї, коли вони ламали країну, а країна ламала їх. Треті пам’ятають тільки незалежну Україну, виховані в основному під впливом Заходу. Це ж справжня драма всього пострадянського простору – дійсне провалля між поколіннями» [6].

Гострота моменту, пов’язана з подіями української Єврореволюції 2013-2014 рр., агресія Росії проти України, кризовий стан економіки, тобто всі непрості трансформації українського соціуму відбуваються до того ж на фоні певної «переломності» сучасного існування людства як глобальної єдності. Аналітики стверджують, що «сучасні цивілізаційні процеси є переломними у суспільному розвитку. Утворюються нові способи комунікації, передачі інформації, міняються форми міжлюдських та міжкультурних стосунків. Історія людства стає історією глобальною – це вже не історія окремих націй, держав, регіонів. Людство стає інтегральним цілим, а цінності та переконання зміщуються та переплітаються, утворюючи новий вид еkleктичної світової культури» [2, с. 144].

Сучасна Україна знаходиться у складному становищі, фактично означуючи собою межі західної цивілізації. Аналізуючи цю непросту українську реальність, дослідники все ж вбачають у такому становищі країни і позитивні моменти. «Сьогодні ж, завдяки географічному розташуванню, Україна стає здебільшого засобом вирішення протиріч, що лежать на геополітичній вісі «Схід-Захід». Утім, специфіка коду української культури, узагальненої «медіанністю» її психокультури, надає їй в сучасному світі переваги щодо якісного виконання ролі «драгомана» – посередника, комунікатора, третейського судді у вирішенні проблем, які виникають у відносинах між різними цивілізаціями» [1, с. 17].

Отже, в реальній ситуації існування української спільноти мова йде про українознавство як інтелектуальну гуманітарну складову процесу деколонізації та подолання постколоніального періоду Україною. І в такому разі українознавчий дискурс стає науковим підґрунтям остаточного подолання Україною постколоніального стану та ефективним засобом осмислення цього періоду української історії. І тоді доцільність українознавства полягає в тому, що воно є одночасно і результатом, і важливим чинником формування модерної української нації та консолідації українства у всьому світі [8].

Література:

1. Афонін Е., Мартинов А. Проблема визначення місії України й українства в постмодерному світі // Україна в нас єдина: Матеріали засідань наукових секцій ІУ Всесвітнього форуму українців, 18 – 20 серпня 2006 р., м. Київ. – К.: Екопаксервіс, 2006.
2. Забуранна І. «Західність» як мірило цивілізації у сучасному світі // Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур. Матеріали третьої міжнародної наукової конференції 22 – 23 травня 2007 р. – Острого: Вид-во національного університету «Острозька академія», 2007.
3. Масенко Л. Дмитро Соловей – історик і політолог // Соловей Д. Втрата орієнтиру: українська інтелігенція у визвольних змаганнях / Дмитро Соловей. – К.: «Вид-во «ЧАС»», 1998.
4. Невзоров А. Імперія из фекалий// Юлия Дудкина. Интервью с Александром Невзоровым. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://snob.ru/profile/20736/blog/1031435>.
5. Соловей Д. Втрата орієнтиру: українська інтелігенція у визвольних змаганнях / Дмитро Соловей. – К.: «Вид-во «ЧАС»», 1998.
6. Стяжкіна О. Українськість – це не національність. Годі вже гратися у вихрестів / Олена Стяжкіна. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?olena_styazhkina_ukrayinskist__tse_ne_natsionalnist_godi_vzhe_gratisya_u_vihrestiv&objectId=1094943
7. Чикаленко Є. Уривок з моїх споминів за 1917 р. / Євген Чикаленко. – Прага, 1932.
8. I.N. Grabovska. “UKRAINSTVO” AS THE SCIENTIFIC PROBLEM OF MODERN UKRAINIAN STUDIES IN THE CONTEXT OF THE HISTORICAL CHALLENGES OF OUR ERA // Журнал “The progressive researches “Science & Genesis””. – Чеська Республіка, Прага. – 2015, – № 1.- P. 75-78.

FOR THE PREPARATION OF MODERN SPECIALISTS

Keywords: higher education, highly skilled, quality, humanities, modern engineering, creative thinking, the manager.

Keywords: higher education, highly skilled, quality, humanities, modern engineering, creative thinking, the manager.

The country, after years of devastation, degradation of science, industry, agriculture, household and so on, requires rapid development, without which its existence in a number of developed countries becomes impossible, it is possible. It is now an axiom for specialists of science and industry, and it is evident for the administrative staff. The President said: "Modernization of the economy and technological development are crucial for the country to a new technological level, to provide leadership in the world." Success in this area is only possible in the preparation of highly qualified specialists. Therefore, the main task of education reform is to create conditions and production professionals with innovative thinking, ability to solve non-conventional problems providing innovative development of our industry. GEF new generation should reflect the requirements of modern production side, the employers to identify the compatibility of these requirements, the real problems of production. [1]. On the company should come highly educated generalist, able, on the basis of information about new developments obtained during the study, propose new technical solutions. Already at the stage of training the future specialist should be aware of new developments in science and in engineering practice, learn quickly, to think creatively, to search for new technical solutions with subsequent analysis of the information received, and finally to propose and implement innovative solutions. [2].

Despite the good overall tradition of teaching in our universities, domestic engineering education has a number of serious shortcomings. One problem – a narrow specialization and training of engineers. At the beginning of the century one of the creators of engineering design and education prof. A. Ridler wrote: "The task of the Higher Technical School of-lies in the fact, giving the engineer a multilateral education, giving him the opportunity to penetrate into the neighboring area... A good education – it is that controls, ie Looking forward and promptly finds out the tasks put forward by modernity." [3].

Today, higher education is estimated by employers-as a necessary but not sufficient condition for hiring. Important requirements are graduates ability to learn quickly, adapt to the new, rapidly changing working conditions, the ability to respond to the situation. Production and science requires not only well-trained professionals and potential leaders who are focused on efficiency of professional work, social mobility and ready to innovate, capable of solving complex tasks assigned to them, create new competitive products and technologies. In this regard, before the university teachers the task – to develop such educational technologies that are focused on the graduate competence model that would allow the preparation of highly qualified professionals to meet the requirements of "professional standards."

Preparation of highly qualified specialists is impossible without the broad involvement of students in research work. Teach students solving specific and general scientific issues, deepen fundamental theoretical knowledge, to teach students the basics of methodology of scientific research, develop their creative abilities, arm the latest achievements of science and technology are helping scientific circles and various forms of organization of student scientific activity.

Teacher, involving students in research activities, he should be engaged in research and development, to be creative, “generator of ideas”

During the entire period of study students need to join to participate in scientific conferences of different levels: university, inter-university, national and international, as well as All-Russian competition for the best student work. Invite students to participate in scientific seminars – it is one of the most effective open source software sobov interaction teachers and students. During the discussion with scientists, students imbued with the importance of the problems being addressed, and that you have-binding interest in the work. At these meetings, they can assess their level of intellectual capacity, build business skills and understand what you need to strive for. The student should be able to understand izla-causeway his proposed solution for collective discussion, substantiation vat and prove their usefulness, bring to realization. To get worth the end result, it is necessary to work continuously gather and discuss the solutions. This leads to the ability to work in teams [4] as well as to present the prospects that will be opened in front of them at the end of the university.

Critical has applied nature of research activities of the student, hence the need of interaction with the specialized enterprises.

Our school, Ukhta State Technical University (Ural State Technical University), is the point of contact with businesses of Roda and the region. At the end of August in Ukhta was updated agreement on co-operation between the company OJSC “AK” Transneft “- JSC” Trans-oil-North “and the leadership of the region. The text of the cooperation agreement a lot of attention paid to the mutually beneficial partnership with the Ural State Technical University. “20 students of Ural State Technical University – Fellows” Transneft “, the five-lei lecturers working on our grants each year is a cooperation agreement with UGTU worth about 3 million rubles... Ukhta University – one of the basic universities of the company, responsible for the training of qualified specialists. Some of its graduates working in management positions, someone just starting their career in our company, but for all the wonderful prospects, “- said vice-president of OJSC” AK “Transneft”, “Mikhail Margelov.

Today, mutually beneficial relationship linking universities and 140 companies. This is reflected in the creation of educational and practical landfill UGTU opening registered classrooms and laboratories. [5].

Committed to innovation and advanced technologies in Obra, education and manufacturing processes are united sovereigns Ukhta-governmental Technical University and Gazprom.

Ural State Technical University as one of the nine best universities supporting the company “Gaz-prom” is aware of the responsibility for a high level of training of young skilled workers for Gazprom – one of the strongest international energy companies. Support gas industry-university science sitetskoy allows domestic economy is highly-qualified personnel, which in turn creates the preconditions consolidation of Gazprom in the global economy. As a northern outpost of Russian oil and gas formation, Ukhta University em-

barked on a program of research and development in the interests of PJSC "Gazprom". The program in 2015-2017gg. It planned to implement ten projects, four of them – on the basis of LLC "Gazprom Transgaz Ukhta." The beginning of scientific cooperation with Gazprom in the human-tare field was the project "Development of a universal adaptation unit of the organizational culture of educational institutions in accordance with the main characteristics of the corporate culture of PJSC" Gazprom ". [6].

The task of reforming the Russian economy forces personnel who are aware of modern techniques and technologies with creative thinking and the ability to invent. Modern engineering – is a specialist who understands the economic, environmental, sotsi-cial and other social problems. It must be different scientific and technical erudition, striving for constant development of their professional interests, critical approach to finding constructive solutions to the problems, the ability to work with people. In any field of real engineer must act independently, proactively and creatively. [7].

From the higher education community can expect form-ing the humanistic foundations of professional thinking because of their future activities depends directly on the security and sustainable development of civilization, and the use of scientific and technological activity is always in the area of human choice. [8]. Modern engineering, according to Heidegger, should know that the fate of our civilization is closely linked to the development of science, engineering, design, technology, proliferating today mistakes of his profession arise not so much because of the low professional culture, but because of the lack of humanitarian culture, lack of relevant values.

The formation of a new mentality managers organically linked with the necessary knowledge of general scientific concepts, t. E. It is a system-matic exercise their intelligence to work with this knowledge. Gizatsiya technological and human knowledge – the key issue of creating a "informa-tional product", reference to which has a beneficial effect on the development of the mentality of managers, winning their trust in people is that they are incapacitated as a manager. The most dangerous thing in the present state of Russian society – a spiritual emptiness, a sense of meaninglessness, hopelessness that gripped the overwhelming majority of society. VM Shepel in the article "Management gumanitarologiya" one of the conditions of necessity and relevance of the humanization of higher education in our country sees in that it activates the activity of the human intellect; in arts education focuses people's spirituality; liberal arts education, according to FM Dostoevsky, facilitates the development of any profession. Thanks to the available knowledge of the logic of "live". According to AF Losev, a liberal arts education as its foundation means a special state of mind, a special state of mind – a craving for free thought.

Currently, the labor market requires innovative active professionals who are able to orient the economy to an innovative way of development. Therefore, modern production requires solid psychological and sociological training students, providing a clear vision of social and psychological qualities necessary for the improvement of labor and organizational activities, providing a clear vision of the social consequences and conditions applicable technical and administrative decisions.

Graduates often lack the organizational skills, the flexibility of the unit of behavior that should be based on knowledge in the field of psychology, sociology. Young professionals often find helplessness in dealing with the interaction of man and technology. Many young engineers are not equipped with the knowledge of the principles of communication with the

workers, engineers, managers are not familiar with the system of motivation and motives in the activities of the team, personal goals and interpersonal relationships. But some part of them in the first years of operation is appointed to managerial positions in the workplace. [9].

The concept of the modern engineer is very specific and very practical. It should be a manager and researcher, and initiator and inspirer and creator. Only the creator can lead, creator, able to see, recognize, understand, and solve current problems. But the creator of this manager should be in the process of education. [10]. Therefore, each of us working at the university, the proportion of female-introduce elements of creativity in the educational process.

Cooking these specialists under force universities with modern technical base, effective educational technology developed by university science, established, mutually beneficial relations with the production, a strong teaching staff, ie It must correspond to the current requirements of the universities innovation. And innovation – is the path to success. [eleven].

Our university is quite able to prepare today's executives, managers, creative type, lay the potential for success in his future professional activity, have an effective methodology, strategic, scientific thinking.

Literature

1. Erahtina II and others. The contents of bachelor of technical specialties in the universities of Kazakhstan // International Journal. – 2014. – №5.- S.137-140.
2. Groshev VI An innovative economy and preparations spe-ists // Problems of local self-government. – 2010. – № 36. – s.7-10.
3. Romanov SP The dual system of engineering and teacher education // Education and science. Ural Branch of the RAO, 2007. – № 5 (47). – S.54-63.
4. LS Zelenko et al. Methodological and organizational aspects of the preparation of highly qualified specialists. "Modern Information Technologies and IT Education": Proceedings of the V interna-native scientific-practical conference, November 8-10, 2010 Moscow, Moscow State University. Lomonosov Moscow State University, 2010.
5. Shestakov AK "Transneft" and the Republic of Komi updated joint plans // Alma Mater. Ural State Technical University. – 09.09.2015. – № 13 (194). – from. 2-3.
6. Dukhovskaya N. et al. Day Gazprom UGTU // Alma Mater. Ural State Technical University. – 12.23.2015. – № 23 (204). – P.4.
7. Semkin B. Sweet T. Problems of engineering education: [electronic resource] // Accreditation in Education. – 2010. – № 44. Mode Dost na: http://www.akvobr.ru/problemy_inzhenerno_tehnicheskogo_obrazovania.html
8. Trubnikov NV The humanitarian environment is technically-wu ze // Engineering Education. – 2010. – № 6. – p. 84-87.
9. Dobruskin ME The role of arts education in the training of engineers // SOCIS. – 2001. – № 9. – p. 95-99.
10. O. Makarenko, Lazarev VN Creative Management: a tutorial / OG Makarenko VN Lazarev. – Ulyanovsk: Ulyanovsk State Technical University, 2011. – p. 8-9.
11. Romanov EM Economy begins with the university // Engineering Education. – 2010. – № 6. – p. 88-93.

МИСТЕЦТВО ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Ключові слова: мистецтво, сучасне українське мистецтво, українські митці, консолідація суспільства.

Keywords: art, Ukrainian contemporary art, Ukrainian artist, consolidation of society.

З часу отримання Україною незалежності змінилися пріоритети державної культурної політики, яка спрямовується на розвиток національної культури та мистецтва. Останнє, маючи здатність впливати на пізнавальну, емоційну й вольову сфери українських громадян, на їхню свідомість і підсвідомість, здатне змінювати цінності, ідеали, стереотипи й установки суспільства в цілому. Тобто використовуючи мистецтво як специфічний інструмент впливу на суспільну свідомість, можна згуртувати українство навколо значущих для української держави цінностей і смислів. Створюючи твори сучасного мистецтва митці повинні враховувати зазначені завдання.

Звернення до праць відомих вчених, починаючи від античних часів і до наших днів (Платона, Аристотеля, Г. Гегеля, Ф. Шіллера, Ф. Шеллінга, І. Франка, О. Потебні, Ю. Борева, М. Бровка, В. Панченко, Р. Шульги та ін.), демонструє, що думки мислителів відрізняються уявленнями про сутність мистецтва, про пріоритетність його видів, однак переключаються у своєму розумінні мистецтва як засобу потужного впливу і на суспільство, і на окрему особистість. Так, наприклад, Г. Гегель підкреслював, що мистецтво допомагає людині «...духовно усвідомити внутрішній та зовнішній світ, уявляючи його як предмет, в якому він пізнає своє власне “Я”» [3, с. 106]. «Ми стверджуємо, – продовжував філософ, – що мистецтво покликано розкривати істину в чуттєвій формі...» [3, с. 127]. Мистецтво як своєрідний універсальний спосіб буття здатне інтегрувати зовнішні культурні смисли в духовний світ людини. Воно, постаючи формою духовно-практичного освоєння дійсності, активно синтезує в емоційно-образній структурі нескінченну багатогранність соціокультурних відносин і здатне активно перетворювати реалії людського буття в художню реальність, яка, в свою чергу, виконує роль не лише засобу відображення, але й специфічного духовного чинника людських дій, вчинків, творчості в усіх сферах життя людини й суспільства.

Сучасне мистецтво надзвичайно різноманітне й різнопланове, воно у великій мірі залежить від презентацій. Воно, насамперед, пов'язане з домінуючим у суспільстві візуальним і екранним типом культури, під впливом яких проходять подальші зміни традиційних видів мистецтва (музики, літератури, театру, хореографії, образотворчого мистецтва, архітектури). Недаремно Вальтер Беньямін песимістично зауважував, що «в епоху технічного відтворення твір мистецтва позбавляється своєї аури» [2, с. 22]. З'явилися найновіші різновидності арт-практик (перформанси, інсталяції, ассамбляжі, хепенінги та ін.), що утворюють нові арт-мови і арт-простори. Автори сучасних художніх творів стверджують, що сучасне мистецтво «потребує нових,

незвичних, «динамічних» форм, які б базувалися на новітніх наукових методиках і навіть спричиняли б до появи технологій, незвичних для традиційних умов сприйняття. Йдеться не про пасивне віддзеркалення дійсності, а про своєрідну космогонію іншої реальності, яка потребує від глядача високої, елітарної культури сприйняття» [5, с. 318], що само по собі добре. Проте, з іншого боку, оскільки відбувається широка експансія візуальних форм мистецтва як у життя суспільства в цілому, так і окремих його особистостей, то візуальні образи з екранів телевізорів чи моніторів створюють новий режим сприйняття реальності. Інформація, отримана лише через сучасні візуальні образи – це ще не формування думок і висновків, це ще не означає думати, замислюватися, аналізувати.

Сьогодні мистецтво не достатньо затребуване суспільством і українською державою, що обумовлено певними чинниками. Це пов'язано з утворенням приватних і громадських художніх інституцій, мистецьких галерей, творчих об'єднань, що, звичайно, значно зменшує роль держави у розвитку художньої культури. Також на формування нових естетичних смаків і цінностей українських громадян впливають умови ринкових відносин у мистецтві. Дійсно, світ сучасного мистецтва – це ринок, у якому існують прямі продажі та реклама. Досить часто підґрунтям творчості українських митців стають концепції некласичної філософії, екстраординарне, еротика, тобто все те, що викликає посилений інтерес у глядачів. Тут важливими стають епатажна художня ідея та можливість її втілення в життя, а не якість професійної підготовки митця. Автори творів сучасного мистецтва, з одного боку, – звертаються до певної аудиторії, до свого глядача, а з іншого, – не дуже переймаються питанням, чи була зрозуміла концепція їхнього твору, чи ні. Митці заздалегідь спрямовані на глядача як на мислителя, що має достатній культурний досвід.

Мистецтвознавці, культурологи та філософи, що піднімають суттєве питання про комерціалізацію мистецтва, звертають увагу на факт зниження соціальної й культурної значимості сучасного мистецтва. Комерціалізація сучасного мистецтва сприяє зниженню таких основних соціальних функцій мистецтва як суспільно-перетворююча (здійснює ідейно-естетичний вплив на суспільство), пізнавально-евристична (виконує просвітницьку діяльність), виховна (сприяє формуванню цілісної особистості), сугестивна (навіює певний спосіб мислення і почуттів). Звичайно, всі функції мистецтва необхідні та потрібні, включаючи і розважальну, і соціально-комунікативну, проте, враховуючи проблеми і завдання українського суспільства, на сьогодні більшої уваги заслуговують суспільно-перетворююча, пізнавально-евристична та виховна функції. Тільки через цілеспрямовано організовані системні впливи на суспільство, оптимально використовуючи соціальні функції мистецтва, можна сприяти повноцінному засвоєнню громадянами України цілісного національного образу світу, морально-етичних норм, духовних потреб, патріотичних настанов, національних та загальнолюдських цінностей.

Сила мистецтва яскраво була продемонстрована під час революційних подій зими 2013 – 2014 рр. Величезний за своїм масштабом хепенінг з Євромайдану транслювався у багатьох країнах світу: концерти відомих і невідомих музикантів та майстрів слова, народний фольклор, художні виставки під відкритим небом, плакати з лозунгами, малюнки у наметовому містечку, художні конкурси й акції. Хепенінг (англ. happening – те, що трапляється, відбувається тут і тепер, непередбачуване) –

«театралізована миттєва дія на основі імпровізації з активною участю в ній аудиторії, направлена на стирання кордонів між мистецтвом і життям, прагне до спонтанності, безпосереднього фізичного контакту з публікою, підвищеної дієвості мистецтва» [4, с. 548]. Можна з впевненістю говорити, що за кілька місяців головна площа Києва перетворилася на величезний мистецький салон, адже тут були представлені графіті, скульптури, плакати, інсталяції, фотографії, звучали виступи піаністів і співаків. Головним символом Євромайдану постала металева конструкція новорічної ялинки, прикрашена креативними революційними плакатами – це була головна і найважливіша інсталяція Євромайдану.

Мистецький Євромайдан став одним із напрямків сучасного українського мистецтва. Він продемонстрував консолідацію українських громадян для наступного кроку формування політичної нації європейського типу. Представлені на ньому інсталяції, графіті, карикатури, портрети героїв Небесної Сотні, декоративно розмальовані щити і шоломи засвідчили, що мистецтво відповідає вимогам часу й не може перебувати поза проблемами суспільства, відмежовуватися від його болючих і складних питань [1].

На сьогодні в Україні існують два великі напрямки в сучасному мистецтві. Перший – власне сучасні митці – активні, прагматичні і здатні фінансово забезпечити власні епатажні та шокуючі проекти. Другий – це митці, що притримуються традицій у художній культурі, тобто утверджується модель національного мистецтва, яка ґрунтується на синтезі українських фольклорних традицій та новітніх модерністських прийомів. Представники цих напрямків мають різні поняття й уявлення як про суть сучасного мистецтва, так і про його функції.

Отже, активне включення мистецтва у реформування українського суспільства сприятиме загальнонаціональній консолідації українства. Для цього необхідні розробки наукових рекомендацій з формування політики у мистецькому просторі. Наукові розробки, на відміну від рекомендацій представників художньої культури, мають системне, цілісне і далекоглядне бачення сучасних перетворень, що відбуваються в Україні. Необхідна така державна політика в просторі культури, яка б підтримувала те мистецтво, яке сприяє формуванню і збереженню системи базисних цінностей суспільства та орієнтує на них українських громадян.

Література:

1. Авер'янова Н. Образотворчість Євромайдану як вияв національної гідності українців / Ніна Авер'янова // Українознавчий альманах. Випуск 16. – Київ, Мелітополь, 2014. – 322 с. – С. 207 – 211.
2. Беньямин В. Произведение искусства в эпоху его технической воспроизводимости. Избранные эссе / Вальтер Биньямин. – М.: Медиум, 1996. – 240 с.
3. Гегель Г. Лекции по эстетике: В 2-х т. – Т. 1. – СПб: Наука, 1999. – 622 с.
4. Культурология / Под ред. Ю. Н. Солонина, М. С. Кагана. – М.: Высшее образование, 2005. – 566 с.
5. Сидоренко В. До проблем розробки і використання новітніх мистецьких технологій у сучасній художній практиці / Віктор Сидоренко // Сучасне мистецтво. Наук. зб. – К.: Фенікс, 2012. – Вип. VIII. – 368 с. – С. 309 – 320.

ІРОНІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТВОРЧОСТІ

Ключові слова: методологія науки, проблемна ситуація, природа гумору, освіта.

Вважаємо, щодо актуальності вивчення теорії і практики творчої діяльності висловлено достатньо у результатах пошуків вчених майже усіх галузей, і це цілком зрозуміло. Будь-кого цікавить саме методологія творчої пошукової діяльності, оскільки, як відомо, якщо дослідник у своїй буденній роботі працює з т.зв. «верхньою» сферою знання – конкретнонауковою, йому немає потреби звертатися до аналізу його більш глибокого, методологічного шару. Але коли він отримує істотно нові результати, які порушують фундаментальні підвалини науки, праця у галузі методології стає конче необхідною. Тому не викликає сумніву той факт, що цікаві знахідки саме методологічного характеру можливо знайти у досить великій кількості робіт фактично різноманітних царинах досліджень. Але методологія науки – це вже царина філософії, тому й не дивно, що вона найбільшим чином опрацьована саме тут, у своїй, так би мовити, «закінченій формі». Зважаючи на це, саме тому, відповідно, ми будемо спиратися більшим чином на матеріали якраз «власнефілософського» характеру, проте не будемо полишати увагою, в контексті напрямку нашої роботи, і матеріали дослідників у цих інших конкретнонаукових сферах.

Почнемо, як звичайно, з визначення понять, якими будемо оперувати. Отже, серед досить багатьох визначень іронії, нас будуть цікавити зокрема такі, як «іронія – вживання слів у заперечувальному смислі, прямо протилежному буквальному, засіб принизити, надати заперечувальний або смішний характер описуваному явищу»[1]; «іронія, як категорія естетики, є засобом комічної подачі матеріалу»[там же]; і, нарешті, «характерна ознака іронії – подвійний смисл, де істинним є не прямо висловлений, а протилежний йому, як такий, який мається на увазі; чим більше протиріччя між ними, тим сильніше іронія... Гегель знаходив іронію у факті діалектики будь-якого розвитку»[2]. Також звернемо увагу на такий факт, що «кожна епоха привносила свої нюанси в зміст цієї універсалії, але в жодній системі категорій воно не могло претендувати на провідну роль. Тому остаточного визначення це поняття не набуло в жодній з філософських систем, а перспективи його розвитку та вивчення залишаються відкритими»[3,2]. Далі необхідно зазначити, що вочевидь, нас цікавить саме гносеологічний аспект визначень поняття «іронія». І у зв'язку з цим представляє особливий інтерес наступне судження, що «починаючи з часів античності, філософи звертаються до іронії як до засобу пізнання реальності.. Філософська зацікавленість до пізнавальних можливостей іронії не втрачена і у наш час, проте слід відмітити, що іронія як методологічна структура знаходить застосування більшим чином у рамках суто філософського знання. У зв'язку з тим, що однією з найважливіших про-

блем сучасної філософії науки є проблема розвитку методології наукового пізнання, виникає цілком законмірне питання: чи може іронічний метод філософствування використовуватись як метод пізнання у природничих і соціально-гуманітарних дисциплінах?»[4]. Далі аналізуючи цю точку зору автор зазначає, що «в центр нашого дослідження необхідно поставити іронію саме як спосіб мислення, спосіб пізнання світу (оскільки методичне осмислення в першу чергу передбачає дослідження способу побудови системи філософського знання і, звісно, його логічних засад). Це не означає, що інші аспекти іронії не повинні підлягати вивченню; однак автор вважає, що звернення до іронії як до методу філософствування, методу осягнення буття вказує на важливість, перш за все, осмислення раціонального змісту іронії в тій мірі, в якій воно можливе у даному випадку»[5,125]. Особливо визначальним є твердження про безпосередню методологічну сутність іронії, а саме, «...ми вже неодноразово говорили по те, що багато філософів, художників, літераторів, застосовуючи іронічний метод у своїх творах, проходять повз його вивчення; і одна з головних видимих причин такого відношення до іронії криється, вочевидь, у тому, що інтуїтивно відчуваючи іронію, як метод, що вказує на невимовну таємничість буття, дослідники воліють мовчати, а не говорити про цей метод»[5,136]. І врешті-решт, автор відмічає, «немає сумнівів, що здійснення повноцінного вивчення всіляких проявів іронічного методу не представляється здійсненням у рамках однієї лекції. Це завдання, скоріш за усе, є темою окремого спеціального дослідження, мабуть, доволі солідного щодо обсягу»[5,139]. Але. Після усього вищевикладеного, Черданцева І.В., зокрема спираючись на природничу сферу, безпосередньо вказує на те, що «розгляд принципу доповнення Бора, який демонструє незабгненість світу елементарних часток за допомогою понять класичної фізики, показує його співставленість з іронічним методом філософствування, в основі якого лежить твердження **рівноправного існування** протилежних смислів іронічного висловлювання» [це та наступні виділено автором]. А згодом, проводячи свої висновки щодо іронії, як методу пізнання, зазначається, що «вищенаведений приклад з галузі квантової фізики говорить про можливість застосування іронії у сфері природничих наук, проте і соціально-гуманітарні дисципліни можуть успішно використовувати іронічний метод у тих галузях свого знання, які стикаються з незабгненими гранями реальності і настільки складні, що не можуть бути **описані** несуперечливим чином»[4].

Нас же цікавить т.зв. «інструментальний» аспект іронії, коли вона слугує засобом у справі **розв'язання** суперечностей.

Немає сумніву в тому, що картина світу «виткана» із суперечностей. Це наріжне положення діалектики. Спробуємо тепер зробити короткий історичний екскурс щодо визначення понять і обставин, за яких згадується саме поняття «іронія». Наприклад, якщо починати з «батька іронії» Сократа, то у нього вона, як метод, є особливим засобом відношення до світу, який направлений на викриття обмеженості того чи іншого судження, забобону, думки, в кінцевому підсумку, це – засіб наближення до істини. «Іронія Сократа містить у собі саме ту достовірно велику рису, що вона примушує співрозмовників конкретизувати абстрактні уявлення і розвивати їх далі, оскільки важливо лише осягнути поняття»[6]. Як відмічає І.Л. Варшавський, «насолода комічною грою, яка виникає при зіткненні добра і зла, мудрості та дурісті, нового і старого, елімінує страх перед реальними труднощами і перешкодами наймо-

вірніше тому, що діалектика життя реалізується не в якійсь стерильній гармонії, людина намагається побачити суперечність буття у світлі комічного споглядання. Таким чином, зводячи обидва плани у парадоксальному протиріччі, іронія представляє речі у несподіваному світлі, конкретизує проблематику, ...сприяє перетворенню суперечностей у творчий пошук ідеалу. Її покликання – акцентувати увагу учасників іронічної ситуації на недосконалості тієї чи іншої сторони суспільного життя, оптимізація соціальних відносин, включаючи і відношення іроніка до самого себе”[7]. Рухаючись далі, відмічаємо, що “балансування на тонкій грані іронії споріднює спосіб філософствування Сократа і К’еркегора, хоча у останнього аналіз полягає у розгляданні конкретного через абстрактне. Але в тому та іншому випадках кінцевою метою є пошук істини”[6]. У Шлегеля в «Ідеях» “іронія виступає як принцип універсального переходу всередині цілого («іронія є ясне розуміння вічної рухомості, безкінечно-повного хаосу»), ...знаком дистанції між недосконалістю і неповнотою об’єктивованого задуму та досконалістю ідеального світу митця”[6].

А тепер якраз докладніше про зазначені суперечності. Для цього спробуємо проаналізувати природу гумору і, власне, такої категорії естетики, як «комічне». Це, зокрема, може бути обґрунтоване тим, що “розвиваючи ідею іронії, К’еркегор зіставляє її з такою формою комізму, як гумор. І гумор, і іронія, за його думкою, є двома основними формами осягнення екзистенції, істинного людського існування”[6]. При цьому не забуваймо, що одне з визначень іронії якраз і характеризує її також, як категорію естетики. Отже, за думкою філософа і культуролога Півоева В.М., “іронія виражається в уявній похвалі того, що заслуговує знищення і руйнування, але ще чіпляється за життя і вселяє страх; іронічне відношення направлене не на зовнішню форму явища (як відбувається, наприклад, у фарсі, де просте перебільшення частин тіла викликає сміх), а на сутність явища”[8]. Таким чином, Півоев відводить іронії вельми важливу роль в структурі комічного зокрема, і у сфері культури в цілому. Він взагалі вважає, що “...в естетиці недооцінюється роль іронії як різнопланового феномену”[8]. Рухаючись далі, відмічаємо, що за М.С. Каганом “в основі усіх проявів комічного лежить дотепність, як висхідний прояв сприйняття людиною світу під комічним кутом зору; воно зустрічається на всіх рівнях міжлюдського спілкування – у повсякденному спілкуванні людей, у прислів’ях та приказках, анекдоті і т.ін.”[8]. І врешті-решт, закінчуючи аналіз іронії в сфері естетичного, особливу увагу звертаємо на судження щодо того, що “своєрідною формою іронії є пародія – особливий жанр мистецтва, в якому за видимим наслідуванням стиля якогось поета, драматурга, режисера приховується його висміювання за допомогою гіперболізації”[8].

Якраз із цього, останнього зауваження, продовжимо рух нашої думки. Але направимо її у зовсім «протилежний бік» – зі сфери гуманітарної у сферу.. технічну.

У цій галузі, з тієї точки зору, яка нас цікавить, звернемо увагу на т.зв. «ТРВЗ» – теорію рішення винахідницьких задач. ТРВЗ, як науковий і педагогічний напрямок, сформувалася в нашій країні в кінці 80-х років. В її основу була покладена однойменна теорія рішення винахідницьких завдань (ТРВЗ) інженера-винахідника, автора кількох сотень патентів, Г. С. Альтшуллера. В даний час, як показують конференції, проведені в Америці і Європі, у світі ведуться численні дослідження і розробки з різних аспектів і модифікацій ТРВЗ, накопичується досвід практичного використання теорії Г.С. Альтшуллера в різних областях людської діяльності, що виходять за

рамки суто інженерних проблем. На сьогоднішній час книги по ТРВЗ видані в США, Великобританії, Німеччині, Японії, Швеції, Фінляндії, Болгарії та інших країнах. У Англії, Голландії, Росії, Фінляндії, США, Швеції, Чехії існують фірми, що займаються ТРВЗ – консалтингом. ТРВЗ-технології перетворюються на технології аналізу і вирішення проблем, не залежні від предметних областей, в яких ці проблеми виникають, хоча і використовуючі спеціальні знання з цих областей. Як сама теорія, так і методологія викладання ТРВЗ безперервно розвиваються. Ідеї та методи переносяться на нетехнічні області: художні системи, менеджмент, управління колективами, рекламу і Public Relations, рішення комерційних, соціальних, соціально-технічних і педагогічних завдань, завдань системи освіти.

Як неодноразово підкреслював сам Альтшуллер, в основу ТРВЗ покладені закони діалектики, які, в свою чергу, є базисом для т.зв. «законів розвитку технічних систем». В структурі самої ТРВЗ існує «оператор РЧВ» – оператор Розмір-Час-Вартість. Зупинимось на ньому детальніше. Звернемося безпосередньо до творця ТРВЗ. "...В методі ММЧ (метод маленьких чоловічків) є й інші, не зовсім зрозумілі хитрощі. Прийде час, ми зрозуміємо закономірності, які тут діють, і метод увійде в АРВЗ (алгоритм рішення винахідницьких задач) у вигляді обов'язкових кроків. Так вийшло, наприклад, з оператором РЧВ, який спочатку теж виглядав дивним та екзотичним. РЧВ – це розміри, час, вартість. Можливо, наприклад, прибрати з тексту задачі слово «криголам», але залишиться образ криголама: дещо «кораблеобразне», яке приблизно відповідає по розмірам криголаму, яке діє приблизно в такому ж темпі і коштує приблизно стільки ж. Терміна вже немає, але образ вихідної системи зберігся і несе сильний заряд психологічної інерції. Мета оператора РЧВ – подолати цю інерцію, зламати надокучливий старий образ технічної системи. Оператор РЧВ включає шість мисленевих експериментів, які перебудовують умови задачі...:

1. Уявно змінити розміри об'єкта від заданого розміру до 0. Як тепер вирішується задача?

2. Уявно змінити розміри об'єкта від заданого розміру до ∞ . Як тепер вирішується задача?

3. Уявно змінити час протікання процесу (або швидкість руху об'єкта) від заданого параметру до 0. Як тепер вирішується задача?

4. Уявно змінити час протікання процесу (або швидкість руху об'єкта) від заданого параметру до ∞ . Як тепер вирішується задача?

5. Уявно змінити вартість (припустимі витрати) об'єкта або процесу від заданого параметру до 0. Як тепер вирішується задача?

6. Уявно змінити вартість (припустимі витрати) об'єкта або процесу від заданого параметру до ∞ . Як тепер вирішується задача?"[9,41].

Автор ТРВЗ підкреслює, що "експерименти можуть бути здійснені на різних рівнях – тут багато залежить від сили уяви, від характеру задачі та від інших обставин. Однак навіть формальне виконання цих операцій різко збиває психологічну інерцію, пов'язану зі звичним образом системи"[там же]. І далі у розділі «Структура талановитого мислення» безпосередньо наголошує, що "...сильна уява дозволяє ефективніше використовувати оператор РЧВ. Але й використання його, в свою чергу, розвиває уяву. Я вже не раз підкреслював, що АРВЗ не просто організує мислення. Він організує талановите мислення" [там же].

Вельми цікавим видається подальший генезис цього оператора. Наведемо відповідний приклад на матеріалах перевидання такого твору автора ТРВЗ, як «Знайти ідею». У першому виданні, 1986 року, читаємо, що «в ТРВЗ є правило: протиріччя потрібно посилювати, загострювати, доводити до максимальної межі» [10,86]. А у виданні 2011 року відмічається, що,

по-перше: «...ТРВЗ – це не лише теорія, корисна у інженерній справі чи у інших сферах (реклама, PR), де вона в останній час також застосовується. Це же також і метод мислення, парадигма, особливий підхід до вирішення будь-яких проблем – чи то проектування нового продукту, будівництва дачного будинку чи вкладання речей у валізі. І в цьому плані ТРВЗ має універсальну корисність, оскільки дає потужний інструмент пізнання навколишнього світу. На цій причині популярності ТРВЗ я хотів би зупинитися докладніше» [11,1];

по-друге: «...Накопичилася цікава статистика: якщо ...задачу починають вирішувати, застосовуючи оператор РЧВ, процент правильних відповідей майже у півтори рази вище, ніж у тих випадках, коли задачу вирішують прямо з аналітичної стадії АРВЗ. ...Безумовно, відійти від прототипу – це ще не все. Важливо прийти до вірного й нового рішення. Але ...потрібно одразу підкреслити: оператор РЧВ не призначений для отримання кінцевого рішення. Він повинен розхитати, зламати старі уявлення – і тільки. Важливо розкувати думку для подальшого планомірного просування до принципово нової відповіді» [11,89].

Отже, на підставі проведеного аналізу, співставляючи поняття «іронія» та «оператор РЧВ», можливо зробити певний висновок про їх подібну «природу». Іронія, подібно оператору РЧВ, «діалектично підсилює» негативний фактор, доводячи протиріччя «до крайнощі», загострює його.

Спробуємо тепер на прикладах (інших судженнях) більш детально ствердитися у цій думці. Візьмемо ці приклади як з матеріальної, так і зі сфери духовного.

Розглянемо завдання-задачу. Активістів за збереження природи стривожило різке зменшення кількості нерп з причини жорстокого знищення їх дитинчат – білків. Мисливці вбивали білків з метою здобичі їх шкірок, які відрізнялися від дорослих тварин сліпучою білизою. З цих шкір виготовлялися дуже коштовні хутрові вироби. Спроби «зелених» боротися з мисливцями силою не привели до успіху – сили не рівні, до того ж закон не на їхньому боці, а попереду новий мисливський сезон: через місяць знову буде бридка бійня тільки-тільки підростаючого молодняка. Як бути?

Отже, наведемо хід думок діалогічним засобом.

– Нам необхідно, щоб мисливці не вбивали тварин. А у якому випадку це відбудеться?

– Коли вони не зможуть це робити.

– Але що може їм завадити? Ми ж не можемо захистити кожну(оператор РЧВ) тварину, а це було б в кінцевому підсумку – найліпшим результатом!

– Ну то що ж: нехай вони захищають себе самі? (Іронія)

– Стоп. Але це ж ідея! У якому випадку тваринка зможе «захистити» себе сама?, – тільки коли вона (а саме, її шкіра) буде абсолютно(знову оператор РЧВ) не потрібна мисливцю.

– А як це зробити?

– Ну, наприклад,.. зіпсувати шкіру фарбою.

– Але ж тваринок – тисячі! Ми ж не будемо бігати за кожною з них. Чи може вони самі до тебе приповзуть? (Знову іронія)

– А хоч би й так! Де вони збираються завжди усі?, - в ...ополонці.

– Ну ось вам і відповідь – вилийте в ополонку незмивну фарбу і сполохайте звірів.

Друге завдання. Один кінотеатр став потерпати від збитків. Виявилось, що глядачі були незадоволені тим, що під час сеансу дами не знімають шляпи, закриваючи екран. І що тільки не робила адміністрація кінотеатру! І вивішували оголошення у гардеробі, і просили по гучномовцю бути ввічливими – результат майже нульовий. Як бути?

Наведемо знову хід думок.

– Нам (адміністрації кінотеатру) потрібно, щоб дами не заважали іншим глядачам? В якому випадку це відбудеться?

– Звісно, тоді, коли на їх головах не буде шляп. Причому, на голові кожної (оператор РЧВ) з них!

– Ну й що – ти будеш персонально вмовляти кожну? Чи вони тебе будуть вмовляти?(Іронія)

– Звісно ні. Але тоді потрібно зробити так, щоб їх бажання не залишатися в шляпах було ...більше, набагато більше (оператор РЧВ) бажання бути зі шляпами на голові.

– Ну, в такому випадку, потрібно або досконало знати жіночу психологію, або самому.. бути жінкою. (Іронія)

– Так, дякую за підказку. А у яких випадках жінці буде дуже неприємно перед іншими, або що для кожної (оператор РЧВ) вважається найкращим компліментом?

– Ну, коли, наприклад, їй роблять комплімент щодо віку.

– Ну звісно! Дуже дякую, ти дав мені прекрасну відповідь. Потрібно зробити так, щоб усі ті, хто в шляпах, не ...отримали такого компліменту, а ті, хто їх знімуть – отримали.

– Але ж, повторюю, ти не будеш бігати за кожною, щоб зробити їй комплімент!(Іронія)

– Безумовно, ні. Але я можу зробити це не усно, а письмово.

– Так, вмовив, залишилося тільки знайти таке місце, де прочитають геть усі глядачі.

– Та це вже дуже легко. Таке місце – білет, де я надрукую оголошення наступного змісту: «Прохання дамам знімати в театрі шляпи. Дамам похилого віку дозволяється залишатись у шляпах». Ось і все.

Ми навмисно так докладно виклали можливий «хід думок» уявних співрозмовників – вирішувачів проблем, оскільки, як відомо, «немає нічого більш цікавого, ніж слідкувати за ходом думок «видатної» (іронія автора) людини».

Вельми цікавим буде аналіз прикладів вирішення задач (виходу з проблемної ситуації) у широко відомому т.зв. «психологічному айкідо» автора М.Литвака. Описуючи свій метод, він, зокрема, наголошував, що "...поступово вироблявся погляд на спілкування як на вид психологічної боротьби, а її прийоми нагадували мені східні єдиноборства, в основі яких лежать принципи захисту, уникнення, оборони. Я назвав цей метод «психологічне айкідо». Тоді ж таки сформулював принцип амортизації"[12,3]. Далі автор, в свою чергу, розкриває зміст цього принципу, як стрижневого по суті самої «техніки психологічного айкідо». "В основі принципу

амортизації лежать закони інерції, які характерні не тільки для фізичних тіл, але і для біологічних систем. Щоб її загасити, ми застосовуємо амортизацію, не завжди це усвідомлюючи. А якщо не усвідомлюємо, то і використовуємо не завжди. Набагато успішніше ми застосовуємо амортизацію фізичну. Якщо нас зіштовхнули з висоти і тим самим нав'язали падіння, ми продовжуємо рух, який нам нав'язали – амортизуємо, тим самим гасимо наслідки поштовху, і тільки потім встаємо на рівні ноги і виструнчуємося. Якщо нас зіштовхнули у воду, то і тут ми спочатку продовжуємо рух, який нам нав'язали, і тільки після того, як сили інерції вичерпалися, випірпаємо. Спортсменів навмисно навчають амортизації. Погляньте, як приймає м'яч футболіст, як ухилиється від ударів боксер і як падає борець в той бік, в який його штовхає супротивник. При цьому він захоплює останнього за собою. Потім додає трохи своєї енергії і виявляється вже зверху, фактично використовуючи його ж силу. На цьому ж заснований і принцип амортизації у міжособистих стосунках. Таким чином, амортизація – це нехайна згода з доводами партнера» [12,6]. А чи не та ж сама «згода» відбувається і при іронії? До речі, цікава думка щодо «навчити амортизації». Якщо провести паралелі, спираючись на єдину природу цих фізичного та психологічного явищ, то можливо зробити припущення, що і влучній(дотепній) іронії (та й гумору загалом) можливо навчитися. Це можливо зробити у формі, наприклад, завдання придумати найбільш цікаву, дотепну, оригінальну і врешті-решт смішну кінцівку анекдоту.

Ось наприклад, проаналізуємо наступну ситуацію. «При «психологічному ударі».

А: Ви недоумок!

Б: Ви абсолютно праві! (ухилення від удару).

Звичайно двох-трьох ухилинь від нападу буває достатньо. Партнер впадає у стан «психологічного ступору», він дезорієнтований, розгублений. «Добивати» його вже не потрібно. Я певний у вашій доброчесності, мій глибокошановний читач! Ви без необхідності бити лежачого не будете. При конче необхідній потребі відповідь можливо продовжити наступним чином:

– Як швидко ви зметикувати, що я недоумок. Мені стільки років вдавалося від усіх це приховувати. При вашій проникливості вас чекає велике майбутнє! Я просто вражений, що вас до цих пір керівництво не оцінило гідним чином» [12,6].

Зверніть тут увагу якраз на те, яким чином той, хто захищається, виходить із скрутного становища після т.зв. амортизації. І чи це ніщо інше, ніж іронія?

Або, наприклад, «для закріплення з'ясування» ось така ситуація.

«...Для ілюстрації наведу сцену, яка виникла в автобусі.

Спеціаліст з психологічного айкідо М., пропустивши представниць прекрасної статі, останнім протиснувся у переповнений автобус. Коли двері зачинилися, він став шукати у своїх численних карманах талони. При цьому він, природно, спричиняв деякі незручності Г., яка стояла на щабель вище. Зненацька в нього було кинуте «психологічний камінь». Г. роздратовано сказала:

– Довго ви ще будете чухатися?!

Нехайно була дана амортизаційна відповідь:

– Довго.

Далі діалог протікав наступним чином:

Г.: Але так мені пальто може налізти на голову!

М.: Може.

Г.: Нічого смішного немає!

М.: Дійсно, нічого смішного немає.

Пролунав дружній регіт. Г. протягом усієї поїздки більше не промовила жодного слова. Уявіть собі, скільки міг би продовжуватися конфлікт, якби на першу репліку була традиційна відповідь:

– Це вам не таксі, можете потерпіти!” [12,7].

Спробуємо тепер ми самі довершити цей уривок, використовуючи іронію в якості «інструмента» вирішення конфлікту, у випадку, якщо «психологічний нападник» (жінка) буде продовжувати намагатися атакувати. Отже,

– Ти що, дуже розумний?

– О, так! А як Ви здогадалися? Я просто вражений – з Вашим розумом, та їздити у суспільному транспорті, а не у власному авто?!

До речі, зверніть також увагу на вислів у попередньо наведеному уривку «пролунав дружній регіт», який безпосередньо вказує на іронію, як на естетичну категорію «комічного».

Наведемо ще декілька цікавих, на наш погляд, думок.

Розглядаючи побудову іронії, можливо зазначити, “...якщо те, що замінюють, і те, чим замінюють знаходяться у відношеннях протилежності, виникає іронія... Якщо словосполучення «боярські палати» використовують для назви великої сучасної квартири, то це метафора з яскраво вираженою оцінкою (дуже простора і зручна квартира), а якщо цим же словом називають маленьку кімнату або кімнату без зручностей, то це іронія” [13]. Отже, як бачимо, підтверджується те, що “...іронія, як частина комічного, виступає як «форма заперечення повсякденності». Комічне засноване на протиріччі, згідно з яким повсякчасна реальність, яка, на перший погляд, так стало встановлена на загальних законах і порядку, раптом стає чимось ірреальним” [8]. А, згадуючи відоме прислів'я «клин клином вишибають», можливо висловити думку щодо застосування іронії як засобу для зворотнього «впорядкування» реальності із «світу хаосу»? В будь-якому випадку очевидним є той факт, що людина, яка володіє іронією, спроможна бачити протиріччя. А це «багатого вартє», оскільки відомо, що є люди, т.зв. «вирішувачі проблем», а є ті, що «бачать проблеми». І що з цього складніше відомо також.

Окремо хотілося б відмітити вельми «конструктивну» роль у справі тренувань побудови (крім іронії) вищезазначеного оксюморона у справі зламу психологічної інерції, розвитку уяви і бачення протиріч. Але це вже тема також окремого дослідження.

Якщо продовжувати характеризувати риси творчої особистості, то цікавим є також той факт, що “... володіння здібністю вирішувати конфлікти, особливо у тих ситуаціях, коли вони «не мають логічного вирішення», можливо, пов'язане з тим, що високообдаровані, творчі особистості поєднують у собі велику кількість прямо протилежних рис. Вони ...більш конформні, і в той же час більш нон конформні; ...більш серйозні і більше схильні до гри; ...більш впевнені у собі і більш схильні до сумнівів. Вони інтегрують ці полярні протилежності у своєму мисленні і тому володіють незрозумілою здібністю вирішувати проблеми, які, здається, не піддаються логічно розумному вирішенню” [14,27]. В нарисі про Ейнштейна читаємо, що “...в ці роки усе міцнішала його дружба з Планком. То була контрастна пара: молодий призем-

куватий Ейнштейн,... завжди веселий, насмішкуватий, і Планк – сухий, старіючий, лисий” [15,207]. Або з характеристики А.А.Андропова – видатного загальноновизнаного у світі вченого в галузі теорії автоматичного регулювання, якому належить одна з провідних ролей у піднятті на якісно новий ступінь т.зв. «нелінійної коливальної культури», у розробці «нелінійного методу мислення» – відмічається його “...експансивність, багатство ідей, ... смак до довгих суперечок про усе в світі, словотворення, пристрась до гострого крилатого слівця” [15,210].

«Кидаючи око» на постаті «Великих та іронічних» неможливо пройти також повз особистості Якова Ісідоровича Перельмана, якого називали «доктор захоплюючих наук». Його книги, “...складаючи цілий літературний пласт, надруковані за тим часом величезними тиражами, приковували до себе увагу сотень тисяч читачів, в першу чергу юних. Їх визначальна жанрова і стилістична особливість полягає у веселості, легкості, витонченості викладення. В них якоесь по-особливому яскраво проступає «генеральна» перельманівська ідея про те, щоб не науку перетворювати у забаву, а навпаки, веселість...і, безумовно, парадоксальність направити на осягнення читачем наукової істини” [16,92]. Визначальним, в контексті нашої теми, є такий епізод, коли “...зі Швеції пошта принесла лист від такого собі пастира, який прагнув написати «Захоплююче богослов'я» і просив поради про якнайкраще виконання свого задуму. Яків Ісідорович, показуючи цей лист, зі сміхом відзначив: «Ось вже ніяк не думав, що подам привід для насадження мракобісся...»” [16,104].

А якщо згадати А.Шопенгауера «Кожна дитина почати геній, а кожний геній почати дитина», то, безумовно, має місце наступне, що “...однією з найбільш важливих рис для внутрішньої рівноваги обдарованої дитини є добре розвинуте почуття гумору. Талановиті люди обоюжують невідповідності, гру слів, «підковирки», часто бачать гумор там, де однолітки його не виявляють. Гумор може бути рятувальною благодаттю і здоровим щитом для тонкої психіки. (Щоправда, небагато з нас настільки впевнені у собі, щоб щиро посміятися над жартом, якщо його об'єктом є ми самі.)” [17,20]. Г.Честертон відзначав, що “людина, яка хоча б почати не є гумористом, – лише почати людина”, а М.Твен наголошував: “Таємне джерело гумору – не в радості, а у смутку; на небесах гумору немає” [18,304].

Цікава думка: «Іронія – це добре. Вона прикриває смуток...». Можливо додати «...за недосконалість світу».

Підсумовуючи розгляд цієї сторони іронії як естетичної категорії, зазначимо, що “...сміх, жарт, іронія, всі інші непрямі форми впливу і перетворення – це те, що розкріпає свідомість і мислення, усуває (відсовує) стандарти і стереотипи як гальмуючі і обмежуючі процеси освіти і виховання” [19,55].

Отже, наостанок, хотілося б сказати ще декілька слів саме щодо цієї, «освітнянської сторони» справи.

Відмічаємо, що у сьогоденні “...на зміну наочно онтологічній моделі навчання усюди приходять гносеологічна модель, де основу предмета навчальної дисципліни складає методологія та історія науки, що вивчається, її пізнавальні засоби і технології. Вона формує у тих, хто навчається, здібність самостійного створення цілісної системи вирішення професійних проблем, стимулює потреби продуктивного творчого характеру” [20,255]. В той же час підкреслюється, що “...використання принципу системності якраз надає можливість оперувати освітою не як окремим об'єктом, а у

взаємозв'язку з іншими системами суспільного життя, зокрема з культурою, з масивом її креативних принципів, методик і стереотипів функціонування» [20,257]. Останній вираз, за нашою думкою, якраз досить виразно акцентує на актуальності вищезазначеного нами взаємозв'язку, відповідного аналізу та використання подібних елементів таких сфер культури, як освіта, технологія та сфера духовного життя суспільства.

І ще, буквально «одним штрихом», про останні розвідки на «освітнійській ниві» в руслі напрямку окреслених нами пошуків. Велике зацікавлення тут викликає розпочата зовсім нещодавно реформа фінської системи освіти, яка вже й так декілька років займає лідируючі позиції у міжнародному рейтингу оцінки якості освіти PISA. Саме тому погляди світової освітньої спільноти прикуті до Фінляндії у спробі визначити причини успіху і перенести позитивний досвід у свої реалії. І саме тому новина про те, що фіни збираються провести чергову саму радикальну реформу навчальних програм в історії своєї освіти і стала такою «оглушливою». Зокрема, відмічається, що «...як ми звикли бачити шкільну систему освіти? Урок історії зранку, урок географії ближче до полудня, два уроки алгебри і англійська мова на завершення дня. По сорок хвилин розрізаних знань. Фінські реформатори поставили собі завдання зруйнувати цю звичну структуру, яка вірою та правдою слугувала не одне сторіччя. Вже зараз із старших класів школи поступово відходить традиційна урочна система – ...вивчаються не предмети, а «феномени», або явища, або процеси, або як завгодно. Сутність в чому: протягом курсу профорієнтаційної підготовки юні майбутні спеціалісти, які вибрали, наприклад, заняття з обслуговування у сфері суспільного харчування [назва уроку буде, наприклад, «продавець у придорожньому кафе»], проходять комплексну підготовку з «усього одразу» — елементи математики, іноземної мови, навички ділового спілкування. Іншими словами, все те, що безпосередньо знадобиться для повноцінного оволодіння майбутньою професією» [21]. Проводячи паралель з останнім (і цілковито з цим погоджуючись), ми хотіли б зазначити, що, на нашу думку, потрібно проводити подібні комплексні уроки не тільки пов'язуючи явища різних сфер суспільної практики з якоюсь певною цільовою обумовленістю, але й одночасно уроки з т.зв. «єдиної сутнісної природи» цих явищ. Якраз в цьому випадку, як вважається, це і може бути охарактеризоване таким поняттям, як «гармонізація». Але в той же час ми хочемо зазначити, що набагато раніше вже висловлювалася подібна думка, зокрема про те, що "...якщо у науці комплексний підхід дозволив отримати принципово нові результати, суттєво збагативши наші знання, то нескінчена суперечка про доцільність комбінованого вивчення предметів у школі не вплинув ніяким чином суттєво на традиційні методи навчання» [22,245].

Завершуючи, сміємо сподіватись, що усе вищезазначене нами зможе якимось чином послугувати у добрій справі вирішення суперечок подібного характеру і спростування відомого іронізму (наводимо дослівно, щоб не губився смисл): «Если Вам изменило чувство юмора – то изменить уже ничего нельзя».

Література

1. Ирония. Материал из Википедии – свободной энциклопедии. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Ирония> (Дата звернення: 20.01.2016).
2. Литературный словарь терминов. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.litdic.ru/ironiya/> (Дата звернення: 20.01.2016).

3. Гейко С.М. Ирония як культурна універсалія: Філософський аналіз. Автореф.дис. канд.філос.н. Київ., 2007.
4. Философия/6.Философия науки [Электроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2011/Philosophia/6_89006.doc.htm (Дата звернення: 20.01.2016).
5. Черданцева И.В. Ирония: от понятия к методу философствования, или до чего доводят философов насмешки: Курс лекций // Рос. филос. о-во; Межвуз. центр проблем непрерыв. гуманитар. образования при Урал. гос. ун-те им. А.М.Горького. – Екатеринбург: Банк культурной информации, 1999. – 166 с.
6. Ирония как метод философствования. [Электроний ресурс]. – Режим доступу: <http://studopedia.info/2-117258.html/> (Дата звернення: 20.01.2016).
7. Понятие иронии, ее метод, основные виды, характерные черты и сфера бытования. [Электроний ресурс]. – Режим доступу: <http://studopedia.info/2-117257.html/> (Дата звернення: 20.01.2016).
8. Ирония как эстетическая категория. [Электроний ресурс]. – Режим доступу: <http://studopedia.info/2-117259.html/> (Дата звернення: 20.01.2016).
9. Альтшуллер Г. С. Творчество как точная наука. – М.: Сов. радио, 1979. -109с.
10. Альтшуллер Г.С. Найти идею. – Новосибирск: Наука, 1986.- 209с.
11. Найти идею: Введение в ТРИЗ — теорию решения изобретательских задач / Генрих Альтшуллер. — 4-е изд. — М.: Альпина Паблишерз,2011. — 400 с.
12. Литвак М.Е. Психологическое айкидо. – Ростов-на Дону: Феникс, 2015.-224с.
13. Построение иронии, оксюморона, гиперболы, эпитета – часть3. [Электроний ресурс]. – Режим доступу: http://uclg.ru/education/ruskiy_yazik/podgotovka_k_ege/lecture_lec_postroenie_ironii__aksyumorona__giperboli__epiteta_-_chast3.html (Дата звернення: 20.01.2016).
14. Гончаренко Н.В. Гений в искусстве и науке. – М.: Искусство, 1991. – 432с.
15. Человек науки/ под. ред.. М.Г.Ярошевского.-М.: Наука,1974.-392с.
16. Мишкевич Г.И. Доктор занимательных наук. – М.: Знание, 1986-192с.
17. Одаренные дети./Общ. ред. Г. В. Бурменской и В. М.Слущкого.-М.: Прогресс, 1991. – 376 с.
18. Л.Д.Киркач-Осипова. Лучшие афоризмы для умных и веселых. – Харьков: Фолио, 2007.-315с.
19. Методологія наукової діяльності: Навчальний посібник / За ред. професора Д.В. Чернілевського. – Вінниця: Вид-во АМСКП, 2010. – 484 с.
20. Конох Н.С., Пунченко О.П. Образование в пространстве философских проблем современности. К.: Кафедра, 2013.-320с.
21. Невероятная образовательная реформа в Финляндии: от предметов к темам. [Электроний ресурс]. – Режим доступу: <https://newtonew.com/news/finland-epic-education-reform/> (Дата звернення: 20.01.2016).
22. Б. Варга, Ю. Димень, Э. Лопариц., Язык, музыка, математика. -М.: Мир, 1981.-248с.

Аблеєва І. Ю.

Сумський державний університет,
кафедра прикладної екології

ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СУМІСНОЇ УТИЛІЗАЦІЇ БУРОВОГО ШЛАМУ ТА ФОСФОГІПСУ

Ключові слова: еколого-економічний ефект, екологічний податок, екологічний збиток, переробка відходів, ресурсозберігаюча технологія.

Keywords: ecological and economic effect, environmental tax, environmental damage, waste recycling, resource-saving technology.

Запатентована технологія сумісної переробки бурового шламу і фосфогіпсу [1] розроблена у цілях реалізації природоохоронного заходу, який спрямований на зниження техногенного навантаження на довкілля за рахунок, по перше, скорочення обсягів утворених відходів, по друге, дотримання принципів раціонального природокористування, замінюючи природні ресурси вторинною сировинною базою. Ефективність указанного проекту, направленного на підвищення екологічної безпеки, визначається як відношення одержаного позитивного результату від його впровадження до загальних витрат, необхідних для розглянутого заходу.

Еколого-економічний ефект від проведення природоохоронних заходів (E) розраховується за формулою:

$$E = E_{\text{п}} + E_{\text{з}}, \quad (\text{формула 1})$$

де $E_{\text{п}}$ – еколого-економічний ефект за рахунок економії на сплаті економічного податку в результаті зменшення викидів в навколишнє середовище після проведення природоохоронних заходів, грн.;

$E_{\text{з}}$ – еколого-економічний ефект за рахунок зменшення еколого-економічного збитку, грн.

Згідно українського законодавства розрахунок екологічного податку здійснюється відповідно до розділу Екологічний податок Податкового Кодексу України.

Таблиця 1

Вихідні дані та результати розрахунку екологічного податку при розміщенні відходів

Показник	Найменування виду відходу	
	Буровий шлам	Фосфогіпс
Ставка податку Нпі, грн./т	8,14	3,17
Обсяг відходів і-го виду Млі, т	1674	2135
Коригуючий коефіцієнт Кт	3	3
Коригуючий коефіцієнт Ко	3	3
Сума податку Прв, грн.	122637,24	60911,55
Загальна сума податку, тис. грн.	183,549	

Сума податку, який справляється за розміщення відходів ($\Pi_{рв}$), обчислюється, виходячи з фактичних обсягів відходів, ставок податку та коригуючих коефіцієнтів.

Вихідні дані, необхідні для розрахунку суми податку, обиралися відповідно до виду відходів, їх класу небезпеки та умов розміщення (табл. 1).

Розміщення та захоронення в шламових амбрах бурового шламу, утвореного у результаті буріння нафтових свердловин, приводить до еколого-економічного збитку від забруднення навколишнього середовища (З), який складає суму збитків: атмосфері (З_а), водним ресурсам (З_в) та земельним ресурсам (З_з) [2]. Таким чином, математичний вираз для розрахунку збитку описується рівнянням:

$$З = З_а + З_в + З_з. \quad (\text{формула 2})$$

При застосуванні запропонованої технології перероблення бурового шламу еколого-економічний ефект за рахунок скорочення еколого-економічного збитку становить 4,777 млн. грн. на кожні 900 тонн утилізованого шламу, утворених під час буріння однієї нафтової свердловини, з використанням відповідної кількості фосфогіпсу згідно з масовим співвідношенням відходів 1: 2 (табл. 2).

Еколого-економічний ефект загальний від впровадження розробленої ресурсозберігаючої технології за (ф.1) становить:

$$E = 183,549 \text{ тис. грн.} + 4,777 \text{ млн. грн.} = 4,960 \text{ млн. грн.}$$

Таблиця 2

Результати розрахунку еколого-економічного збитку при розміщенні відходів

Показники еколого-економічного збитку	Значення для кожного виду відходів, млн. грн.	
	Буровий шлам	Фосфогіпс
Збиток атмосфері З _а	1,750749	0
Збиток водним ресурсам З _в у тому числі:	0,380785	2,537883
поверхневим водам	0,106591	2,537883
підземним водам	0,274194	0
Збиток земельним ресурсам З _з у тому числі:	0,101184	0,006375
за забруднення земель	0,006324	0,000375
за засмічення земель	0,094860	0,006000
Загалом Зб.ш. та Зф.	2,232718	2,544258
Усього З	4,776976	

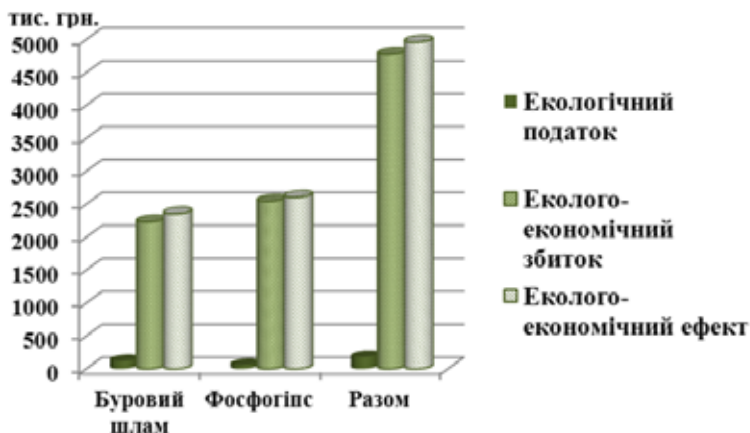

Рисунок 1. Розподілення еколого-економічного ефекту за складовими

Така сума обумовлюється сумісним переробленням двох відходів: бурового шламу та фосфогіпсу (рис. 1).

Таким чином, розрахований показник економічного збитку від екологічних порушень дозволяє розглядати негативні впливи проекту на навколишнє середовище не лише з екологічної, а й з економічної точки зору, що в свою чергу, сприяє стимулюванню підприємств нафтогазової галузі до розробки і реалізації екологічно безпечних проектів, спрямованих на екологізацію небезпечних нафтогазових виробництв [3].

Література

1. Пат. 97529 Україна, МПК (2015.01) C02F 11/00. Спосіб утилізації бурового шламу з отриманням гіпсобетону / Аблеева І.Ю., Пляцук Л.Д., Большанина С.Б., Аблеев О.Г.; заявник та патентовласник Сумський державний університет. – № u 2014 08486; заявл. 25.07.2014; опубл. 25.03.2015, бюл. № 6. – 4 с.
2. Балацкий О. Ф. Антология экономики чистой среды / О. Ф. Балацкий. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2007. – 272 с.
3. Степанюк Г.С. Оцінка ефективності проектів еколого-економічного реінжинірингу для техногенно небезпечних нафтогазових підприємств / Г.С. Степанюк, О.Ю. Кушлик // Міжнародний науково-виробничий журнал «Сталій розвиток економіки». – 2013. – №3 (20). – С. 85–91.

ПОД-СЕКЦИЯ 2. Государственное управление

Okulich-Kazaryn V.

Dr.hab, MBA, Profesor, Instytut Administracji

Miszczak K.

Student, Instytut Administracji

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

OCENA CECH PRZYWÓDCZYCH STUDENTÓW KIERUNKU „ADMINISTRACJA” AKADEMIA IM. J. DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE

Słowa kluczowe: przywództwo, testowanie, administracja publiczna

Ключевые слова: лидерство, тестирование, администрация публичная

Wstęp

Jak udowodniono w źródle [1], „jeśli pracownicy kierują się wyłącznie przepisami i potrzebami określonymi przez kierownictwo, mogą realizować około 60 lub 65% swoich możliwości, po prostu wykonywać swoje obowiązki w sposób zadowalający, aby utrzymać się na danym stanowisku. Aby osiągnąć pełne wykorzystanie zdolności podwładnych, kierownik powinien wywoływać u nich właściwą reakcję, realizując przywództwo”. Przywództwo kierownika zwiększa aktywność podwładnych o 30-35% [1, 2]. Jeśli na stanowiska kierownicze w administracji publicznej RP zostaną powołani silni liderzy, można szybko zwiększyć wydajność pracy pracowników administracji publicznej o 30-35%. W wyniku takich działań nastąpi szybki rozwój polskiej gospodarki.

Celem badania jest zmierzenie potencjału przywództwa u studentów kierunku „administracja” – jako przyszłych pracowników administracji publicznej i oceny możliwość przyspieszenia rozwoju polskiej gospodarki.

Metody badań

Podstawową zastosowaną metodą badania – było testowanie studentów kierunku „administracja” w Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Autorzy wykorzystali standardową ankietę w celu określenia «wskaźnika dominacji» [2]. W styczniu 2016 roku przeprowadzono ciągle testowanie studentów 1 roku II stopnia studiów stacjonarnych i nie-stacjonarnych. Statystyczna obróbka ankiet została wykonana zgodnie z metodą opisaną w pracy [3].

Rezultaty

Wyniki przeprowadzonych testów w postaci wartości oczekiwanej $M(x)$ i odchylenia wartości skutecznej δ_x przedstawiono w tabeli.

№	Grupa	Liczba studentów	M(x)	δ_x
1	Nr 1 – studia stacjonarne	27	20,07	2,3
2	Nr 2 – studia stacjonarne	21	19,76	2,4
3	Nr 3 – studia stacjonarne	20	22,05	2,3
4	Nr 1 – studia niestacjonarne	33	19,81	2,2

Analiza wartości M(x) pokazuje, że studenci kierunku "administracja" uzyskali dla 3 grup studiów stacjonarnych - średnią wartość M(x) = 20,63. Wynika z tego, że przyszli pracownicy administracji publicznej nie należą do grupy silnych liderów z indeksem dominacji M(x) \geq 24.

Jeszcze niższa wartość indeksu dominacji występuje w grupie studentów niestacjonarnych studiów, M(x) = 19,81. To ludzie, którzy już muszą pracować w administracji publicznej. Tutaj też wystąpił brak silnych liderów, zdolnych zapewnić szybki rozwój polskiej gospodarki.

Podsumowanie

Przeprowadzone badanie daje podstawy przypuszczać, że:

1. studenci kierunku "administracja" mają słabe zdolności przywódcze, a mianowicie - niski wskaźnik dominacji M(x) = 19,76...22,05;
2. słabe zdolności przywódcze studentów kierunku "administracja" nie mogą zapewnić szybkiego rozwoju polskiej gospodarki;
3. należy kontynuować badania w części pomiaru cech przywódczych u pracowników administracji publicznej;
4. należy kontynuować badania w części tworzenia metody rozwoju umiejętności przywódczych wśród pracowników administracji publicznej.

Literatura

1. Кунц Г., О’Доннел С. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций. Том 1. Перевод с английского. Общая редакция и предисловие академика Д.М. Гвишиани. М.: «Прогресс», 1981. - 250 с.
2. Окулич-Казарин В.П., Алескеров В.И., Маслак О.Н. Предпосылки организации воспитательной работы в служебном коллективе: Учебное пособие. - М.: МПГУ, 2012. - 88 с.
3. BUS_9641_Business_Statistics_5M. Masters of Business Administration. - NY, Kingston University, 2009.

